

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur napisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut p̄isi len navile a pan.

ALuk itosi m̄os ase?

Itosi m̄os alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be iḅol husur galevis am.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iḅol husur nəsa tovisi len nabiltivile isoḅur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

- 1) Nəboŋ aYesu toḅusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)
- 2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)
- 3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludan am (2.1-13)
- 4) Natuḅatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbōl husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isoḅur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Nəbonḅonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹ Teofilus,* len nalobūlat ta mō sagw* nuhol husur natit p̄isi aYesu totuḅat gole mai p̄usan həni vəbar nəboŋ aGot tolavi vi məhat vilan nəmav. ² Len nəboŋ savi məhat sal, len nədaŋan seNunun aGot, aYesu ikel naḅisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. ³ Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eḅusan nəmauran san hən galito hən ləḅeris ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-soḅur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. ⁴ Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Sam-terin naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot.

* **1:1:** Luk 1.1-4 * **1:4:** Luk 24.49

gamito, mættosæsəlon ɣəni; ⁵ husur aJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

⁶ Nə nəboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasuḅ, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipi-həbələn nakiŋ salit gabag tətəs am a?”

⁷ Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətbeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw toriŋi len nədaŋan hən na-il-a-mo-an san. ⁸ Dereh mitikad nədaŋan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

⁹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰ Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw. ¹¹ Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egaii aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam sunan tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

¹² Beti luyar təlmam dan Nəvehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSəppat, nakilomita esua ŋai. ¹³ Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu,

* **1:5:** Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * **1:9:** Mak 16.19; Luk 24.50-51

aMattiu, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatan aJemes.* 14 Len nənauan sua luḅonḅon tabtab hən ləḅisor tuṽ, galit mai alatpəhaṽut mai aMeri anan aYesu, mai aṽan aYesu gail.

15 Len nəḅoḅ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. 16 Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuḅon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoḅ akis. AJutas eil a m̄o hən alat lototah gat aYesu,* 17 naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot sum̄an gidato.”

18 (AJutas eṽur nətan hən nəvat tokade sil nəvide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaṽun imaṽul, ale ninen elul vivile. 19 Nəḅoḅ alat a Jerusalem ḅisi lotosəsəloḅ ləḅoi natenan, loriḅ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

20 APita isor am ike, “Len naləḅulat hən Nəḅe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasḅəḅesw, nəvanuan ideh satitoh lan,’*
mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

21-22 “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəḅavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəḅoḅ

* 1:13: Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * 1:16: Psa 41.9

† 1:19: Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * 1:20: Psa 69.25 * 1:20: Psa 109.8

aYesu totah mai gidato, tuḅat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətas ale timasḅon mai gidato hən datḅikel ur nale-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³ Na nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən naulumān eru. Esua nahəsan aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsan aMattias. ²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasub, gaiug māu goləboi nəlon nəvanuan p̄isi. Gigol p̄arḅar hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia ²⁵ hən ḅilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

²⁶ Ale lubar hən nəvat hən ləḅisaḅ ase len gəlaru. Lusab aMattias ale iḅon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2

ANunun aGot egəm len naPentikost

¹ Len nəboŋ hən naPentikost* togəmai luḅon len naut esua. ² Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəməv tosumān nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. ³ Loris natit tohun natuhuhəb lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit v̄isusua. ⁴ Galit p̄isi lopul hən aNunun aGot ale lotuḅat sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut aJerusalem ikad naJu lotolotu hən aGot, nəvanuan naut p̄isi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an. ⁶ Nəboŋ lotosəsəlon

* **1:21-22:** Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21 * **2:1:** Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

hən nəwalan enan, naluṽoh logəm ḅonḅon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəlōḅ ləboi nasoruan salit ṽisusua. ⁷ Lumaḅmaḅ, luṽaḅ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili m̄au? ⁸ Imabe datosəsəlōḅ hən nasoruan lotopas gidat ṽisusua maii? ⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, ¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaḅ hən naut a Sairin, mai galevis lovi metḅos hən naut a Rom. ¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a m̄o ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit ṽisi datosəsəlōḅ ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədaḅan san!”

¹² Galit ṽisi luṽaḅ mai lodədarḅaḅu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluṽoh

¹⁴ Be aPita eil mai esəḅavur pisan esua, ale isor habat am hən tokel mai naluṽoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttoth a Jerusalem, ivoi ke gamit mətələboi naten tovishi; mətəsəsəlōḅ hən nasoruan sagw. ¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsətərog husur namityal evi mələpat dudulan ḅai. ¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ “AGot ikele ke, ‘Len nəboḅ hən nanoḅan hən navile a pan,
ginau dereh nevur san aNunugw hən nəḅilavi
mai nəvanuan ṽisi.

Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur
 napisulan sagw
 mantuhmar samit gail dereh leris narisian
 gail,
 ale haṽut samit gail dereh lipat ris naḅēber
 gail.

18 Dereh neṽur san aNunugw hən nəḅeviol həni
 mai naslev sagw gail, alalumān mai
 alatpəhaṽut,

Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.

19 Dereh nigol namerikel gail len nəṁav
 mai natit len navile a pan məttomaṅmaṅ lan,
 nəda, nəhab mai nəmaroṽ.

20 Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum
 nəda
 beti nəmariboṅ namənas toyalyal
 siNasub dereh tegəmai.

21 Beti nəvanuan p̄isi lotokai vi təban nahəsan Nasub
 hən ḅevi tarhət salito,
 gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil
 nəsaan salito.*

22 “UleIsrael gail, mətesəsəloṅ hən nəsa nəḅikele:
 aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot
 igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu
 egaii, aGot igol namerikel lotodaṅ, namerikel
 məttomaṅmaṅ len gail, mai namerikel lotokel kot
 aYesu. Gamit p̄isi mətoləboi natgalenan tia. 23 Nəsa
 tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot
 sutuai tia. AGot eriṅi ke ləḅilav aYesu mai gamito
 ale gamit mətuḅos gati len nəhai balbal. Alat ləsav
 Ju losusupah mai gamit hən məttogol tomat len

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32

nəhai balbal.* 24 Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-masuŭ-an hən nəmatan, husur nəmatan edədas bətəgau gati.* 25 Imagenan aTevit isor husuri ke,

“Noris Nasuḅ akis a m̄o len ginau.

Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.

26 Husur enan nəlogw ivoi,

nasoruan sagw epul hən nahəhaŭuran,

ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

27 Husur gaiug, Nasuḅ aGot, asike gerin̄ gaḅulan ginau len naut nəmatan,

asike gerin̄ niben Nəvanuan Saṁ tiboḥ nətan.

28 Goŭusan ginau hən nəp̄isal gail hən nəmauran; dereh gigol ginau nepul hən nahəhaŭuran hən natohan saṁ.†

29 “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale nəburhes han ipat sal van vəbar nəboŋ daməŋai. 30 Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaŋ toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin̄ suṁian aTevit.* 31 ATevit eləboi nəsa bəvisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan. Ike,

“Asike ipat len naut nəmatan,

asike niben iḅos nətan.’*

* 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * 2:24: Mat

28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † 2:28: Hən naves 25-28, Psa 16.8-11

* 2:30: Psa 132.11; 2Sam 7.12-13 * 2:31: Psa 16.10

³² “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole mēhat dan nēmatan tia, ginamit p̄isi namtoris lēboi nate-nan. ³³ Itoh tia a mēhat len nētarhēt nēmatu siGot. Ale aTēman eviol hēn aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nēsa mēttomadharisi mai sēsēlōj hēni vi lan ginamito. ³⁴ Husur aTevit savi mēhat vi lan nēmav, be gai sēbon ike, “ ‘Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke, “Gebētah tēban ginau, len navēlagw nēmatu,

³⁵ vir nēberinj aenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gēlaru

hēn lēḅevi ut kēmas.” *

³⁶ “Imagenan, ivoi ke alat a Israel p̄isi lelēboi koti ke aYesu egaii, mēttorinj len nēhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁷ Nēboj nēvanuan gail lotosēsēlōj hēn nasoran enan, ibar nēlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

³⁸ APita isor var galit ke, “Mitipair dan nēsaan samito ale gamit p̄isi mitibaptais len nahēsan aYesu Kristo hēn aGot ḅerubāt nēsaan samito, beti aGot dereh teviol hēn aNunun mai gamito.

³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur p̄isi lēḅehusur gamito, mai silat p̄isi lotosuh a tut, alatenan, Nasuḅ aGot sidato ḅekis galit balai.”

⁴⁰ Beti aPita isor ebēlav, ikel nalēlōgauan mai galito, ikel taltal hēni ke, “Mēteus aGot hēn ḅilav kuv gamit dan nēpanismen ḅibbar naur egai lotosa, lotomētahun aYesu.”

⁴¹ Alat lotodēlom nēsa tokele, ahai pispisul lubaptais hēn galito, ale 3,000 am lohusur aYesu

* 2:35: Psa 110.1

len nəboŋ enan ŋai. ⁴² Akis losəsəloŋ bun nəsa ahai pispisul gail lotopusan həni, luḅon len nəmauran salito; loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon, ale lusor tuṽ.

Nəmauran silat lotokad nadəlomian

⁴³ Nəvanuan ḗisi lomətahw len nəyalyalan siGot, husur len nədaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isoḅur toṽusani ke galit siGot. ⁴⁴ Alat lotokad nadəlomian losuh ḅonḅon, natit ḗisi lotokade evi salit ḗisi.* ⁴⁵ Nəboŋ lotopar tete sua, loḗur hən nətan o natit salit gail ale lopərehun nəvat han mai galito lotomīdol. ⁴⁶ Len nəboŋ ḗisi luḅon tabtab len naholəvat todar vis naim siGot ale nənauan salit esua. Lohusur naim ṽisusua salit gail loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon husur ke nəlolit ehəhaṽur, nəlolit inor, ⁴⁷ lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nənauan sinəvanuan ḗisi. Len nəboŋ ḗisi Nasuḅ ilav kuv galevis dan nəsaan salito, gol ke alat lotokad nadəlomian lusoḅsoḅur am.

3

APita mai aJon mai naməsal togau

¹ Boŋ sua aPita mai aJon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuṽ-an, namityal totor ut mədau. ² Len nəboŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləberinḗi ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsən Nabopita Tokab. Lorinḗi akis həni ei hən ḅeusus alat lotovi lohoim hən nəvat. ³ Nəboŋ atenan toris aPita mai aJon pəpadaŋ hən arḅeḅis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat. ⁴ APita mai

* **2:44:** Uman 4.32-35

aJon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

⁵ Na ebətah mədau vir gəlaru ke arbilav natideh maii. ⁶ Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ηai narien arudaη. ⁸ Eməlah vi məhat, eil, iyaryar. Beti eβis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, eməlah, eputsan nahəsan aGot van. ⁹ Nəvanuan p̄isi loris toyar, toputsan aGot van, ¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulum̄an enan tobətbətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoʋut, lumaηmaη len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluʋoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, aulum̄an enan etəgau gat aPita mai aJon. Nəvanuan p̄isi lugam van hən galito husur luṗaη lan. ¹² Nəboη aPita toris lotogəm pəpadaη, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttomaηmaη len nateg tovisi? Husur nəsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətunau ke namrtogol toyar len nədaηan sinamər ηa o len nəboruan siGot namrtokade a? ¹³ Ao! AGot siAraham, selsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətorin̄i len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboη aPilate toke terin̄i tivan, gamit mətukai tasi. ¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətous aPilate ke tidam̄ hən

* **3:13:** Exo 3.6, 15

avan toṽabun nəvanuan, timakuv.* 15 Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. 16 Len nadəlomian san len nahəsan aYesu, ategai məttorisi mai məttoleboii, egəm dan am. Ale mətoris ke nadəlomian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

17 “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttole tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a mō samito am ləsaləboii. 18 Be len nəsa məttole, aGot igol nəsa tokele tia len nabuṽon ahai kelkel ur gail p̄isi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləṽon tisa habat. 19 Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot bəpipitas nəsaan samito, 20 hən Nasuḅ aGot bilav nəboṽ nəṽavṽavan mai gamito, ale hən bəsəvat aKristo, gai totabtabuh lan mōs gamito, tovi aYesu. 21 Gai timastoh len nəmav vir aGot b̄igol natit p̄isi b̄inor hum tokel gati sutuai tia len nabuṽon ahai kelkel ur san gail. 22 AMoses ike, ‘Nasuḅ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit bəsəmān ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsəlōṽ hən natit p̄isi b̄ikel mai gamito. 23 Avan ideh asike bəsəsəlōṽ hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.’* 24 Imaienan, ahai kelkel ur gail p̄isi, tuḅat len aSamuel van vəbar daməṽai, galit p̄isi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboṽ ta daməṽai. 25 Gamit māu mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuṽolito, eriṽi tipat mōs gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel

* **3:14:** Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15 * **3:23:** Deu 18.15, 18-19

mai atəmamito ta sutuai, ikele mōs gamito. Ikel mai aAraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah p̄isi len navile a pan.’* 26 Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a mō hən b̄ivoi hən gamito len nəpairan samit v̄isusua dan naṽide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJōn

1 Nəboŋ aPita mai aJōn artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail, 2 nələlit ipaŋpaŋ husur gəlaru aroṽusan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləb̄imaur dan nəmatan sum̄an aYesu. 3 Na lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorin̄ gəlar len naim bəbaŋis salit vir nəboŋ pelan. 4 Nəvanuan isobur lotosəsəloŋ hən nasoruan, lodəlomi; lalum̄an p̄isi lotokad nadələmian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

5 Pelan han, alat lotoil a mō hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a mō len naut a Jutea, galit luḃonḃon len naut a Jerusalem. 6 Annas evi ab̄iltihai tutumav, aKa-iafas mai aJōn mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. 7 Nəboŋ lotogol aPita mai aJōn artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsən ase?”

* 3:25: Gen 22.18, 26.4

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a m̄o hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a m̄o hən nəvanuan gail, ⁹ daməŋai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. Imaur mabe? ¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel p̄isi mətələboi nategai ke, len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, məttoṗos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsenan, ategai eil gegai, imaur. ¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi,

“nəvat gamit məttovi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;
gai egəm vi vat sua ŋai bələboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.”*

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən b̄ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi b̄ilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJōn arsamətahw len galito, lumadhaləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad nami-tisau. Luṗaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a m̄o. ¹⁴ Be husur lotōris aulumān tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləbikel natideh. ¹⁵ Ŋa lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru. ¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Dat-saləboi datb̄ike savisi. ¹⁷ Be hən b̄igol ke satevivile

* **4:11:** Psa 118.22

len nəvanuan gail þisi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saareþusan am len nahəsan aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saareþusan tətəs am len nahəsan aYesu. ¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi! ²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodədasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəloŋ həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arbisor len nahəsan aYesu am dereh aripanis, ale lugol aru-
van. Ləsəsəb nəþisal ideh hən ləbipansəm gəlaru bathut nəvanuan gail þisi loputsan nahəsan aGot husur nəsa tovisi. ²² Husur atenan, narien tosa a mō be tomaur husur namerikel, nədam han tosəhor 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tuv

²³ Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō len naut a Jutea, lotokele. ²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian lotosəsəloŋ həni, len nənauan sua luḃon hən ləbikai van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit þisi, gaiug m̄au gugol nəmav mai navile a pan, nətəs mai natit þisi lotopat.* ²⁵ Gaiug m̄au gusor, len aNunum̄ gusor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman sam̄, ke,
“Imab naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile gail
nəlolit ipaŋpaŋ?

* **4:24:** Exo 20.11; Psa 146.6

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi
 enemi siNasub aGot?

Lusor utaut sobuer.

²⁶ Nakiŋ gail len navile a pan loutaut hən nəbalan,
 alat lotoil a mō hən nəvanuan gail luḅon

hən ləḅibal mai Nasub aGot mai aKristo
 san, gai totabtabuh lan.*

²⁷ Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPon-
 tius Pilate aruḅonḅon mai alat ləsavi Ju mai alat
 a Israel hən ləḅemətahun nəvanuan nauman sam̄
 gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan.* ²⁸ Bathut
 gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur nəsa ŋai
 gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia.

²⁹ Nasub aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm
 ginamito beti, ale gilav na-il-ḅuri-an mai ginamit
 namtovi slev sam̄ gail, hən namtḅikel ur nasoruan
 sam̄. ³⁰ Nəḅoŋ namtḅikel uri, gigol nəvanuan gail
 ləḅimaur mai gigol namerikel ləḅemaŋmaŋ len
 gail. Natgalenan ləḅēvisi, dereh levisi len nahəsan
 nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu.”

³¹ Nəḅoŋ lotosor tuḅ tonon, naut lotoḅonḅon lan
 ekurkur; ale galit p̄isi lopul hən aNunun aGot mai
 lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḅuri-an.

Nəvanuan nadəlomian gail luḅon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadəlomian gail p̄isi luḅon, len
 nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke
 natideh san, evi esan ŋai, be natit p̄isi losum̄an
 salito.* ³³ Len nabiltidaŋan seNunun aGot, ahai
 p̄isp̄isul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo
 ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən

* **4:26:** Psa 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1;

Jon 18.28-29 * **4:32:** Uman 2.44-45

galito. ³⁴ Husur səkad ideh len galito tom̄idol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loḡur hən gail ale lulav nəvat ³⁵ hən ləḃeriṅi bathurien ahai pispisul gail. Ale loḡəpəhun nəvat hən ḃevi tarhət sinəvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsən aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləḡon ivoi am len nəlolito”).

³⁷ AParnapas eḡur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən toriṅi bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹ Naulum̄an sual am, nahəsən aAnanias mai asoan nahəsən aSafira aroḡur hən nahudhutan.

² Ananias etəḡau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar ḡisi arudaḡ. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən ḃeriṅi bathurien ahai pispisul gail, be səlav ḡisi. ³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nəloḡ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəḡau gat nahudhuvat hən nətan? ⁴ Nətan gotoḡur həni evi nətan esam̄ ḡau? Ale nəḃoḡ gotoḡur həni tonoḡ nəvat ipat len navəlaḡ ḡau? Nəloḡ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ḡai, gogəras aGot!”

⁵ Nəḃoḡ aAnanias tosəsəloḡ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit ḡisi lotosəsəloḡ hən nəsa tovisi lomətahw habat. ⁶ Beti nəmantuhmar gail logəḡ, ruḡ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eḃis, avil saləḃoi nəsa tovisi. ⁸ APita eus aliten ke,

“Gikele, nəvat hən nətan mərtəpür hənı imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Nə aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədaŋan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoam̄ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ŋai iteh bathurien aPita, imat. Aman-tuhmar gail lovi lohoim, saŋi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. ¹¹ Alat siYesu p̄isi lomətahw, galit mai alat lotosəsəloŋ hən naholan husur nəsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isoḅur lumaur

¹² Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit p̄isi lotokad nadəlomian lubonḅon akis len navərada siSolomon. ¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito. ¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasuḅ lusobḅur am, Lalumian isoḅur mai latpəhaṽut isoḅur. ¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametp̄isal, lorin galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəm̄ol hePita tibar galevis nəboŋ toṽot van. ¹⁶ Nəvanuan lusobḅur logəm dan navile gail pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədas tabtab hən galito. Ale galit p̄isi lumaur.

Aŋel esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis

¹⁷ Imaienan, abiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutaḅulol bulos ahai pispisul gail. ¹⁸ Lutah gat galito ale lorin galito len naim bəbaŋis. ¹⁹ Avil len nalenmariug enan aŋel siNasuḅ esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis

ale esəhar galit vivile. Ike, ²⁰ “Mitivan, mətēil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur p̄is nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttoke len aYesu.” ²¹ Dudulan somilan lobis len naholəvat todar vis naim siGot sunian aṅel tokel mai galito, ale lotuḅat vusan nəvanuan gail.

Nəboṅ aḅiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləḅiḅonḅon, galit p̄isi lotobətah len nabonḅonan silat lotoil a m̄o len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləḅesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaṅis gəmai. ²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsəḅ galit len naim bəbaṅis ṅa lotəlmam, lukel uri ke, ²³ “Namtusaḅi ke naim bəbaṅis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboṅ namttosəṅav hən gail, naut eḅəḅesw.” ²⁴ Nəboṅ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaṅis mai aḅiltihai tutumav gail lotosəsəloṅ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuṽ hən ke timabe. ²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategaii məttoṛiṅ galit len naim bəbaṅis, galito saltoil len naim siGot, loṽusan nəvanuan gail!” ²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləḅesəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboṅ lotosəhar galit tonəṅ, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale aḅiltihai tutumav eus galit ²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samteṽusan len nahəsenan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən naṽusanan samito, mai mətukel ke nam-

tugol nēmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nēsa aGot tokele sēhor nēsa nēvanuan gail lotokele. ³⁰ AGot setēmadat ta sutuai igol aYesu ile mēhat dan nēmatan, aYesu mēttoṽabuni, tahētah hēni len nēhai.* ³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan navēlan nēmatu, gol ke eil a mō hēn nēvanuan pisi mai elēboi ḅilav kuv galit dan nēsaan salito. AGot igol nategai hēn aYesu ḅigol gidat a Israel datḅipair dan nēsaan sidato ale hēn ḅeruḅat nēsaan galen dan gidato. ³² Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol hēni mai alat lotogol husur nēsa tokele.”

³³ Nēboṅ lotosēsəlōṅ hēni, nēlolit ipaṅpaṅ masuṽ, luke letubun aPita galito. ³⁴ Be naFarisi sua, nahēsan aKamaliel, ahai pusan hēn nalo, nēvanuan pisi lotoputsani len nēnauan salito, ile mēhat, isor idan ke ahai pispisul gail lith vivile kəkereh bai. ³⁵ Nēboṅ lotovivile tonōṅ ikel pūli mai nēSanhitrin ke, “UleIsrael, mētebunus tivoi nēsa mēttoke mētḅigole hēn alatenan. ³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nēvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai mēhat, ale alalumian lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luṽabuni ale alat lotohusuri lopēpēhw ṅa lēsagol natideh. ³⁷ Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nēboṅ hēn naṽuruṅān hēn nēvanuan, ale egēras nēvanuan gail hēn lēḅehusuri, ḅal mai alat a Rom. Gai am luṽabuni, ale ahai susur san gail, lopēpēhw. ³⁸ Imagenan, nukele hēn gamito ke, mititoh a

* **5:28:** Mat 27.25 * **5:30:** Deu 21.23

tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləb̃igole ðevi sinəvanuan, dereh lehisi sɔbuer sum̃an alaruenan. ³⁹ Be ðevi siGot, mətedədas mətbemədas galito; dereh mitisabi ke məttobal mai aGot.” ⁴⁰ Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito, beti lukele hən galito ke salisor len nahəsan aYesu, ale lorin galit luvan. ⁴¹ Nəboŋ ahai pispisul lotorin nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idam̃ hən ke lotoləŋon tosa m̃os nəhes enan. ⁴² Ale len nəboŋ p̃isi len naholəvat todar vis naim siGot loŋusan, ale loŋusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsanon hən nakelean enan.

6

Lorin nəvanuan eməlevru hən ləb̃ekətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail

¹ Len nəboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadəlomian, lusoðsoður am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru ləsapəpəhun nəhanian sanor len nəbatunau pəhəvut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul toşəŋavur pisan toru lokis nəvanuan nadəlomian p̃isi logəm bonbon beti luke, “Sanor hən ginamit namtberin gabulan nakek-uri-an hən nasoruan siGot hən namtberəpəpəhun nəhanian. ³ Bathudud gail mitilekis hən teməlevru len gamit lotopul hən aNunun aGot mai namitisau hən nəmauran tonor. Ale dereh namterin galit hən ləb̃igol nauman egai. ⁴ Ale ginamit dereh

namt̃bidañ len na-sor-tũ-an mai na-kel-uri-an h̃en nasoruan siGot.”

⁵ Galit p̃isi loh̃ahãur h̃en ñenanuan sihai pispisul gail. Lulekis h̃en aSteven, aulum̃an sua topul h̃en nad̃elomian mai aNunun aGot. Beti lulekis h̃en aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok tog̃em vi Ju. ⁶ Nalũoh los̃ehar galit g̃em h̃en ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tũ m̃os galit lotom̃elevru, loriñ naṽalalito len ñekadulito h̃en l̃eb̃igol nauman enan.

⁷ Na nasoruan siGot husur aYesu iperper̃an naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasob̃uran halito evi m̃ehat tutut, ale ahai tutumav isob̃ur lugol husur ñesa nãpusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masũ h̃en navoian mai ñedañan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel t̃eban ñevanuan gail. Lumañmañ len namerikel galenan ale ñedañan siGot imasil len gail. ⁹ Be ñevanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju h̃en nalũoh sua lokisi h̃en Naim Naboñbonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor b̃al̃bal̃ mai aSteven. ¹⁰ Be ñeb̃oñ tosor, aNunun aGot eviol h̃en namitisau h̃en ñemauran tonor maii, gol ke lod̃edas l̃eb̃isor vari. ¹¹ Ale galito lusor utaut mai ñevanuan galevis h̃en l̃eb̃isor tas aSteven ke, “Namtos̃es̃el̃oñ h̃en atenan tosor m̃edas aMoses mai aGot!” ¹² Imagenan lugol ñevanuan gail ñel̃olit ipañpañ, galit mai alat lotoil a m̃o h̃en galito mai ahai p̃usan gail h̃en nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len ñehon

* **6:9:** Friman lovi alat lotovi slev a m̃o be l̃esavi slev am.

nəSanhitrin. ¹³ Ale losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləbelibliboŋ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. ¹⁴ Husur namtosəsəloŋ həni toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel hən naŋide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.” ¹⁵ Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm sunnan nəhon aŋel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətesəsədarin! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aApraham nəboŋ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal. ³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Geriŋ naut egai, naut matmat sam, mai nəbathudud sam, ale gevi lan naut nəbesəhar gaiug vi lan.’* ”

⁴ Imagenan aApraham eriŋ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboŋ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttotohtoh lan.* ⁵ Len nəboŋ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aApraham hən bevi naut matmat san; səlav nəmaŋirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aApraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboŋ enan aApraham səkad anatun. ⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan sam gail lotohusur gaiug dereh levi metbos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh

* **7:3:** Gen 12.1 * **7:4:** Gen 11.31, 12.4-5

legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas galito hən nasihau ðevi 400.’ ⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipansəm alat naut enan lotogol nəpasusan sam̄ lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan sam̄ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naulum̄an san gail hən ðev̄usani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus aIsak, anatun len nəboŋ san toməlevtor, ale aIsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹ “Anatun aJakop galenan lutaḅulol bulos aḅalito, aJosef, ŋa loḅur həni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,* ¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-ləŋon-isa-masuḅ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kiŋ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihabəlan aJosef.* ¹¹ Sədareh nəhanian imat ḅisi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.* ¹² Nəboŋ aJakop tosəsəloŋ həni ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito. ¹³ Len nəyaran na-vəharu-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aḅan gail ke gai tovi aḅalito, husur ləsəkəta ləboii. Len nəboŋ enan

* **7:7:** Gen 15.13-14; Exo 3.12 * **7:8:** Gen 17.10-14, 21.4 * **7:9:**

Lutaḅulol bulos aJosef sil aJakop toləmas masuḅ hən aJosef səhor galito. * **7:9:** Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * **7:10:** Gen 41.39-41

* **7:11:** Gen 41.57, 42.1-2

aFero esəsəlon hən naholan husur nəbathudud siJosef.* ¹⁴ Beti aJosef episul hən atata san, aJakop, mai nəbathudud san kavkav hən ləbegəmai; lovi 75 pisi.* ¹⁵ Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatun gail, galit am, lumat.* ¹⁶ Nəpasusan gail lupat təlmam hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nəbur aAraham toḡur kuvi dan anatun aHamor gail.”*

¹⁷ Ale aSteven isor tətəs am ke, “Avil len nəboḡ togəm pəpadaḡ hən aGot ḡigol nəsa tokel gati mai aAraham, nasoburan hən atəmadit a Ijip evivi məhat. ¹⁸ Nakiḡ sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a mō len naut a Ijip.† ¹⁹ Gai emədas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nəlolit isa habat bathut italtal hən galit ke lerinḡ gabulan amas salito hən ləḡimat.* ²⁰ Len nəboḡ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhaḡur həni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.* ²¹ Beti nəboḡ artoriḡi vivile, anatvavin aFero isabi, ipati van vahisi suḡan tovi anatun.* ²² Ahai pusan gail lotovi uleIjip loḡusan aMoses hən naləboian pisi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nəsa tokele mai nəsa togole.

²³ “Nəboḡ nədaḡ hiMoses tovi 40, ike tivan hən ḡeris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe. ²⁴ Nəboḡ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ḡa

* **7:13:** Gen 45.1, 16 * **7:14:** Gen 45.9-10, 17-18 * **7:15:**

Gen 46.1-7, 49.33 * **7:16:** Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32

† **7:18:** Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * **7:19:** Exo 1.10-11, 22

* **7:20:** Exo 2.2 * **7:21:** Exo 2.3-10

evi tarhət san, ale esisil hən auleIjip enan, etuh buni. ²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gail lətaləboii ke aGot tosəvati hən bīlav kuv galito dan navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii. ²⁶ Pelan han n̄ai aMoses eris auleIsrael eru artobal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərəvi larmiṽan; imabe mərəbal maiegai?’ ²⁷ Be atenan togol tosa hən togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a m̄o, hən gəbikel ke nam-tunor o namtsanor?’ ²⁸ Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’ ²⁹ Nəboŋ aMoses tosəsəloŋ hən nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametb̄os, ilah, ikad anatun uluñan eru.

³⁰ “Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hən aMoses len nəhai sua topan wunwun len naut masmas toḃəbesw, pəpadaŋ hən nabiltiṽehuh Sinai. ³¹ Nəboŋ aMoses torisi, imanmaŋ lan, ivan pəpadaŋ həni hən ḃekəta bunusi, ale esəsəloŋ hən nadolon Nasub aGot toke: ³² ‘Ginau novi Got setəmañ gail ta sutuai, aGot siApraham, selsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətahun ḃekəta husur emətahw masuṽ.

³³ “Beti Nasub aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naribut-but sam̄ gəlaru; nətan gotoil lan ilo. ³⁴ Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəsəloŋ hən nakiloban salito n̄a nogəm hən nəbīlav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’”†

³⁵ ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses, nəboŋ lotoke, ‘Ase

† **7:34:** Hən naves 30-34, Exo 3.1-10

igol gaiug gotoil a m̃o, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot m̃au esəvat atenan hən ðeil a m̃o hən galito ale hən ðilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topaŋ, aGot esəvati.* ³⁶ AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bisibis, mai len naut masmas toðəbesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomaŋmaŋ len gail, namerikel galen lugol nədaŋan siGot iparpar.*

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito sum̃an ginau tile məhat dan gamit balai.’* ³⁸ AMoses enan itoh mai galito nəboŋ lotoðon len naut masmas toðəbesw, itoh mai aŋel tosor maii len nabiltiŋehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən ðilavi mai gidato.*

³⁹ “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləbehursuri am, luke letəlmam vi Ijip.* ⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail m̃os gidato hən ləðeil a m̃o hən gidato. Be aMoses enan toşəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’* ⁴¹ Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuhb̃uluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhaŋur təban nəlablab lotogole hən navəlalito.* ⁴² Be aGot ipair dan galito ale eriŋ gabulan galit hən ləb̃ilotu hən nəyal, nahəbati mai nam̃eso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail

* **7:35:** Exo 2.14 * **7:36:** Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * **7:37:** Deu 18.15, 18 * **7:38:** Exo 19.1–20.17; Deu 5.1–33 * **7:39:** Num 14.3 * **7:40:** Exo 32.1, 23 * **7:41:** Exo 32.2–6

lotokele len nalobulat salito ke,
 “ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natu-
 tumavan
 len nasihau tovi 40 len naut masmas
 be mətsatutumav hən naviolan galenan van
 hən ginau!

⁴³ Ao, mətoburuŋ naim nətaṗolen sinagot Molek,
 mətupati mai nəlablab hən naməso siRefan,
 nagot samito;

mətuŋol nəlablab eru enan hən mətḃilotu hən
 gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit mətəməsev vi tut sua
 səhor naut a Papilon.’ ”*

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas
 tobəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim
 nətaṗolen siGot togol natoŋan siGot mai galito
 toṗarṗar. Loum həni suṃian aGot tokele mai
 aMoses, ale eṗitoṽ hən nəplan aMoses torisi tia
 len nabiltiṽehuh Sinai.* ⁴⁵ Beti galito lupati gəmai
 nəboŋ aJosua toil a ṃo hən galito. Lupati nəboŋ
 lotolav nətan simetḃos gail aGot tohut galit dani
 ṃos atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar
 nəboŋ siTevit.* ⁴⁶ AGot ehəhaṽur həni, ale aTevit
 eus aGot hən ḃeum hən naim natohtohan ṃos
 aGot siJakop.* ⁴⁷ Be aSolomon boh eum hən naim
 enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim
 nəvanuan gail lotoum həni. Esuṃian Nasuḃ aGot
 tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw

* **7:43:** Amo 5.25-27 * **7:44:** Exo 25.9, 40 * **7:45:** Jos 3.14-17

* **7:46:** 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * **7:47:** 1Ki 6.1-38; 2Chr
 3.1-17

ale navile a pan ehun nakes kēmas notorin
nariegw lan.

Mətələboi mətbeum hən naim tomabe sagw?

O naut tomabe hən nəbīnāvṇav lan?

⁵⁰ Aoa! mətədēdas mətbigole husur ke ginau
səbōgw ṇai nugol natgalen p̄isi.’”*

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke,
“Gamit nəkadumit ihaihai masuṽ. Nəlomit imabe?
Nədarīnamit eḅulḅulol! Mətoṽitoṽ hən atəmamit
gail ta sutuai. § Mətomətahun aNunun aGot
akis! ⁵² Mətunau təlmam hən ahai kelkel ur ideh
atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomēdas galit
van van van vāgol nəmatan hən alat lotopəhav
utaut hən nagəmaian siVanuan Nanoran. Atenan,
mətumadhariṇi len navəlan aenemi san gail gol ke
lutahətah həni imat!**” ⁵³ Gamito mətukad nalo
siGot aṇel gail lotolav mai gamito, be mətəsgol
husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nəboṇ nəSanhitrin lotosəsəloṇ hən aSteven,
nəlolit ipaṇpaṇ masuṽ van lukat ḅubur nariṽolit
van həni. ⁵⁵ Be aSteven topul hən aNunun aGot,
ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot
mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot. ⁵⁶ Ike,
“Məteris! Nokəta ris nəmav tosəṇav ale aNaturan
Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuṽ, p̄on gol nədarīnalito, m̄ur van
həni, ⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale

* **7:50:** Isa 66.1-2 § **7:51:** Len nasoruan ta Kris ike nəlomit mai
nədarīnamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehum nəlon
alat ləsəkad nadələmian len a Got husur ləsasəsəloṇ husuri, ləsagol
husur nəsa tokele. ** **7:52:** Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr
36.16; Mat 23.31

tuḅat hən ləbetuṽi. Ale alat lotosəsəloṅ həni lorin nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua. ⁵⁹ Nəboṅ lototuṽtuṽi, aSteven isor tuṽ ke, “Nasuḅ aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəṅedur ale ikai habat ke, “Nasuḅ, sagipansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboṅ tokəmaianan tonon, imat.

8

¹ Ale aSol itoh ei, idam̄ mai galit lototubun aSteven.

Lup̄ip̄iahir nəvanuan nadəlomian gail

Tuḅat len nəboṅ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Na galit p̄isi lorin naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut p̄isi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutan̄is habat həni.

³ Len nəboṅ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail ṽisusua, ale eliv gargar alalum̄an mai alatpəhəṽut hən ḅer̄in galit len naim bəbaṅis.*

AFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut p̄isi lotobari. ⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan nabiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboṅ naluṽoh gail lotosəsəloṅ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit p̄isi losəsəloṅ vahvahur nəsa tokele. ⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboṅ

* **8:3:** Uman 22.4-5, 26.9-11

lotomakuv dan nəvanuan tosoður. Ale nəvanuan isoður lotodədas ləberus mai lotodədas ləbiyar, lumaur. ⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat a Samaria lohəhaṽur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsan aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gəl ke nəvanuan p̄isi len naut a Samaria luṽaṽ lan. Akis isor p̄atp̄at gai məhat hum toyalyal, ¹⁰ ale nəvanuan naməsal gail mai alat lototibau, galit p̄isi losəsəloṽ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daṽan siGot lotokisi hən aYalyal.” ¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotoṽaṽ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole. ¹² Avil nəboṽ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, lalumān mai latpəhaṽut. ¹³ ASimon m̄au, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail p̄isi, ale iṽaṽaṽ len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboṽ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəloṽ hən ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito. ¹⁵ Nəboṽ artobar naut a Samaria, arusor tuṽ m̄os galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito. ¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsan aYesu ṽai. ¹⁷ Beti aPita mai aJon aroriṽ navəlar len galit ṽisusua, ale aNunun aGot eṽis len galito.

¹⁸ Nəboṽ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboṽ artoriṽ navəlar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən ḃəṽur nədaṽan enan. ¹⁹ Ike, “Mirilav nədaṽan enan mai ginau hən ke nəboṽ nəḃeriṽ navəlagw len avan ideh aNunun aGot

tebis lan.” ²⁰ APita isor vari ke, “Nəvat sam̃ tibos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəḃeḃur naviolan siGot hən nəvat! ²¹ Gaiug godədas gəḃitah mai ginamito len nauman egai husur nəloḃ sanor len nəhon aGot. ²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan sam̃ mai aGot. Gəḃigole, hum ma aGot ḃeruḃat nənauan enan topat len nəloḃ dan gaiug. ²³ Bathut noris ke nəloḃ topul hən nə-taḃulol-bulosi-an ale nəsaan ibañis gat gaiug tia.” ²⁴ Nə aSimon ike, “Iii! Mirisor tuḃ van hən Nasuḃ ḃos ginau hən nəsa mərtokele asike ḃevisi hən ginau.”

²⁵ Nəboḃ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasuḃ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len naḃisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isoḃur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boḃ sua aḃel sua siNasuḃ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naḃisal toriḃ naut a Jerusalem vi Kasa, naḃisal toḃəḃesw.”

²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naḃisal enan, be esəhoḃut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat ḃisi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu, ²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eḃuruḃ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah. ²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaḃ hən nəkat enan ale gitah maii.” ³⁰ Nəboḃ aFilip togam van pəpadaḃ hən nəkat, esəsəloḃ hən toḃuruḃ natosian seIsaiah, ale

* **8:27:** Sogsog: nauluḃan o nabuai o nabuluk səkad nədavrhut naloson, avan sua etiv kotovi.

eusi ke, “Goŵuruŋ læboi nasoruan enan a?” ³¹ Isor vari ke, “Nelæboi mab hæni, asike ðikad avan ideh hæn þisor væsvæsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hæn þisah, bætah tæban. ³² Atenan tovi sogsog eŵuruŋ natosian egai siGot toke:

“Losæhari hun nasipsip van hæn natibunian,
 sumnan natuhsipsip sais næboŋ lotogut navu-
 run,
 gai am sator.

³³ Lugol isa hæni hum tovi vanuan naut kæmas,
 len nakotan san lugol sanor hæni.
 Ase elæboi þisor husur anatum san gail o
 naur ta tahw han gail?
 Eþuer, bathut lulav kuv næmauran san dan
 navile a pan.”*

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?” ³⁵ Ale aFilip etuþat len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. ³⁶⁻³⁷ Len næyaran salit husur naþisal lubar naut tokad næwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, næwai! Ikad natideh hæn þipat kækol hæn næbaptaisan sagw a?”† ³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nækat teil. Beti gælaru arumariŋ vi pan len næwai ale aFilip ibaptais hæni. ³⁹ Næboŋ artovahut, væha-sua ŋai aNunun Nasuþ iyav hæn aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be næboŋ tohusur naþisal san van, ikemkem habat. ⁴⁰ Be aFilip evisi tætas a Asotus, ale iyar tur nabiltivile

* **8:33:** Isa 53.7-8 † **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hæn nasoruan egai: 37 aFilip ike, “Gæþedælo mi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hæn gaiug.” Isor vari ke, “Nodælo mi ke aYesu tovi anatum aGot.”

gail p̄isi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van v̄obar naut a Sisarea.

9

ASol ipair, ehusur aYesu (Uman 22.6-16, 26.12-18)

¹ Len n̄əb̄əŋ enan aSol em̄ətahun bun ahai susur gail siNasuḅ. Ikel ke tem̄ədas galit h̄ən ḅigol galit l̄əḅimat. Italtal h̄əni van vaus aḅiltihai tutumav ² h̄ən ḅitos nalob̄ulat van h̄ən naim n̄əb̄əŋənan gail seju len naut a Tamaskus. Ike tisaḅ alalum̄an mai alatp̄əhaḅut ideh lotohusur n̄əp̄isal siYesu ei h̄ən ḅibaŋis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem. ³ Len n̄əyaran san, n̄əb̄əŋ togəm p̄əpadaŋ h̄ən naut a Tamaskus, v̄əha-sua ŋai nam̄ial sua togəm len n̄əməv ebilasi. ⁴ Iteh len tan ale esəsələŋ h̄ən nadoldol toke, “Sol, Sol, gom̄ədas tabtab h̄ən ginau h̄ən n̄əsa?” ⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasuḅ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotom̄ədas bun ginau. ⁶ Be gile m̄əhat, geḅis len nab̄iltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug n̄əsa ḡəḅimasgole.” ⁷ Alat lotoyar maii loil ḅutḅut, losəsələŋ h̄ən nadoldol be l̄əsar̄is avan ideh. ⁸ ASol ile m̄əhat, naut k̄əmas nam̄ətan tosəŋav saris natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus. ⁹ Ale sak̄əta len n̄əmarib̄əŋ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nah̄əsan aAnanias. Nasuḅ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bo-gai.” ¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gile m̄əhat, gevi lan nametp̄isal lotokisi h̄ən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nah̄əsan

aSol, husur ke, gagai isor tuv̄. ¹² Ale len nakēta-risi-an eris avan sua, nahēsan aAnanias togēm, toriṅ navēlan lan hən nakētaan san bētəlmam.”

¹³ AAnanias isor vari ke, “Nasub̄, nosəsəlonṅ hən nəvanuan isobur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sam̄ gail a Jerusalem. ¹⁴ Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaṅan hən na-il-a-m̄o-an maii hən bəgəm gegai hən bībanis gat alat lotokis gaiug Nasub̄.” ¹⁵ Nasub̄ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən bisor husur ginau mai alat ləsavi Ju mai nakiṅ salit gail mai alat a Israel. ¹⁶ Ginau dereh nevusani hən natit p̄isi b̄igol na-ləṅon-isa-an san m̄os ginau.” ¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale ebis lan. Eriṅ navēlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasub̄ aYesu tovisi hən gaiug len naṗisal nəboṅ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəbikad nakētaan tətəs ale hən gəbepul hən aNunun aGot.” ¹⁸ Vəha-sua ṅai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakētaan tətəs. Ile məhat ale ibaptais. ¹⁹ Nəboṅ tohan, idaṅ tətəs.

A Sol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboṅ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus. ²⁰ Vəha-sua ṅai len naim naḃonḃonan gail seJu, etub̄at kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot. ²¹ Galit p̄isi lotosəsəlonṅ həni, luṗaṅ, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadələmian len nahəsənan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən bībanis gat galito hən bəsəhar galit van hən abiltihai tutumav gail. Imabe?” ²² Be naləboian siSol hən na-kel-

uri-an evivi mēhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nēnauan salit ebutbutut, husur eʋusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nēmaribon̄ tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hēn lēḅigol aSol ḅimat, ²⁴ be avan sua epēhpēhalu maii. Len nalennēyal mai nalenmar-iug p̄isi lokēta bunus nabopita gail hēn nabiltivile hēn lēḅigol aSol ḅimat. ²⁵ Imaienan alat lotohusur aSol losēhari len mariug, ale len nēhad lorin̄ aSol vi pan tur len naholēvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nēbon̄ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomētahw lan. Lēsadēlomi ke tovi ahai susur kitin. ²⁷ Be aParnapas esēhari van hēn ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nēyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur nakel-uri-an tovoi len nahēsan aYesu, namētahwan eḅuer. ²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan tēlmam, van tēlmam len naut a Jerusalem. Len nail-ḅuri-an, isor tabtab len nahēsan Nasuḅ. ²⁹ Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hēn natosian siGot mai galito, avil lugol risi hēn ḅimat. ³⁰ Nēbon̄ nēbathudud nadēlomian lotosēsēlon̄ lēboi natenan, losēhari vi pan vi Sisarea ale losēvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natēmat len naut p̄isi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nēmauran salito ivoi ḅai. ANunun aGot igol galit ludan̄ am mai lolēḅon̄ ivoi am len nēlolito, galit logēm lusōḅur am ale lutoh len namētahwan hēn nēyalyalan siGot.

* **9:25:** Hēn naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

APita igol aAeneas imaur tatas len naut a Litta

³² Nəboŋ aPita toyar tur len naut p̄isi, ia m̄ədoŋ ben alat siGot lototohto a Litta. ³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsan aAeneas, topat len nəmel san ŋai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor. ³⁴ APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale v̄olsan namilenĩ.” Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat. ³⁵ Galit p̄isi lototoh len navile Litta mai len nəbəməv Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasub̄.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsan alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite. ³⁷ Len nəboŋ enan eməsah van, imat. Lokəkas niben ale lorinji len narunĩ a məhat. ³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadaŋ hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəloŋ həni ke aPita tototoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artoŋiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!” ³⁹ Na aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narunĩ a məhat. Nəbatunau pəhaʋut p̄isi loil garu, lutaŋ ale loʋusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosode nəboŋ tomaur sal mai galito. ⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəjedur, isor tuʋ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenan esəŋav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat. ⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən b̄eil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito. ⁴² Len naim p̄isi a Joppa nəvanuan gail losəsəloŋ hən natenan tovisi gol ke isobur lukad

nəvanuan nadəlomian len Nasuḅ. ⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboŋ isoḅur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsan aKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.* ² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən nəp̄isal siGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis. ³ Len nəboŋ sua len namityal totor ut mədau, eris nərisian sua. Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm həni tokel maii ke, “Kornelius!” ⁴ AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, “Goləŋon nəsa Nasuḅ?” Aŋel isor vari ke, “Na-sor-tuṽ-an saŋ mai naviolan saŋ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhaṽur həni. ⁵ Imaienan, gesəvat alalumian vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. ⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.” ⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonəŋ, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən nəp̄isal siGot. ⁸ Ikel natit p̄isi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tublial, len nəyaran salito, logəm pəpadaŋ hən nəbiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən b̄isor tuṽ. ¹⁰ Imalkəkat, ike tihan, ale nəboŋ

* **10:1:** Navəshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan.

lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta bərber. ¹¹ Eris nəmav toseḡav, natit hun nabiltikaliko, nəhau tovat lotobaḡis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan. ¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmat mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail. ¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməḡod, hani!” ¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasuḡ, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”* ¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.” ¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonon, vəha-sua ḡai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəboḡ aPita tonau masuḡ hən namilen nəsa torisi, alaluḡian aKornelius tosevat galito, lusəb naim seSimon ale loil len nametləkau. ¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsən aSimon Pita itoh ei a?” ¹⁹ Nəboḡ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alaluḡian itor lous kitev gaiug. ²⁰ Gile məhat, gimariḡ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosəvat galito.” ²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəḡ ḡos nəsa?” ²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a ḡo hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naluḡian sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju ḡisi luke ivoi. Aḡel sua siGot ikele həni ke teus gaiug hən gəḡevi lan naim san hən bəsəsəlonḡ hən nəsa gaiug gəḡikele.” ²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḡitoh maii.

Pelan han aPita galito loriḡ naut enan ale ahai

* **10:14:** Lev 11.1-47; Eze 4.14

susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mar-
 iug ale ²⁴ len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a
 Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud
 san mai nabubur san gail hən ləbēgəm ðonðon.
²⁵ Nəboŋ aPita toðis lohoim, aKornelius ebubur
 maii ale etəŋedur bathurien aPita, ilotu həni.
²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau
 bogai, novi vanuan ŋai.” ²⁷ Nəboŋ tohol maii, aPita
 evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəbur lotoðonðon
 ei. ²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləboii tia ke
 sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən
 namtðitah mai o hən namtðemədoŋ təban avan
 ideh savi Ju. Be aGot eṽusan ginau ke sanisor
 husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni.
²⁹ Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləbesəhar
 ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəbēgəmai. Nuke
 neus gamito, imabe məttous ginau ke nəbēgəmai?”
³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmariboŋ tovat
 tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuṽ.
 Vəha-sua ŋai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil
 a mō hən ginau ³¹ ike, ‘Kornelius, aGot esəsəloŋ
 hən na-sor-tuṽ-an sam̄ tia mai inau gat naviolan
 sam̄ van hən alat lotopar tite. ³² Imaienan, gesəvat
 alalum̄an vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan
 sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita. Atenan
 itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhuri-
 vatvat, naim san ipat bitas.’ ³³ Husur enan, vəha-
 sua ŋai nosəvat galit hən ləbesəhar gaiug. Sipa
 len nagəmaian sam̄. Gagai namtutoh gegai len
 nəhon aGot hən namtðesəsəloŋ hən natit p̄isi Na-
 sub̄ tokele tia ke gaiug gəbikele mai ginamito.”

³⁴ Beti aPita etuðat hən ðisor ike, “Gagai noləboii

ke tokitin ke naŵide siGot eřitoŵ van hən nəvanuan
 řisi, ideh satile.* ³⁵ Imagenan, nəvanuan naut řisi
 lototəęedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor,
 ehəhaŵur hən ləbėgəm həni. ³⁶ Mətoləboi napisulan
 aGot topisul həni van hən alat a Israel tia, napisu-
 lan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi
 bıkad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi
 Masta hən nəvanuan tiltile gail řisi. ³⁷ Mətoləboi
 nəsa tovisi len naut a Jutea totubat a Kalili husur
 nəbaptaisan aJon tokel uri. ³⁸ Mətoləboii am ke
 aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai
 nədaņan, gol ke, gai iyar tur len naut řisi ale igol
 navoian mai igol alat natəmat tobaņis gat galito,
 lumaur, bathut aGot totah maii. ³⁹ Ale ginamit
 namtoris ləboi natit řisi aYesu togole len naut
 a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni
 tomat len nəhai sua, ⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan
 nəmatan len nəmariboņ totor, ale igol ke evisi hən
 nəvanuan ləbələboi ləberisi. ⁴¹ Nəvanuan řisi ləsarisi,
 be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, nam-
 torisi hən namtbikel uri. Nəboņ aYesu tole məhat
 dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun
 maii. ⁴² Isor idaņ mai ginamito ke namtikel uri
 mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh
 lan hən bėpəpəhun navoian dan nəsaan hən alat
 lotomaur sal mai alat lotomat tia. ⁴³ Ahai kelkel
 ur gail řisi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len
 nahəsən aYesu, nəvanuan gail řisi lotoriņ nəlolit
 lan, aGot dereh terubat nəsaan salit dan galito.”*

⁴⁴ Nəboņ aPita tokəmaianan sal, aNunun aGot
 eřis len galit řisi lotosəsəloņ hən nasoruan.

* **10:34:** Deu 10.17 * **10:43:** Isa 53.11

⁴⁵ Nəvanuan nadəlomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhoʋut husur aGot tovrur san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboii ke toviol hən aNunun mai galito ⁴⁶ husur losəsəlon hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike, ⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hən ləbibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito sunʔan gidato.” ⁴⁸ Na ikel buni ke libaptais len nahəsən aYesu Kristo. Beti lous aPita hən bitoh mai galito hən nəmariboŋ galevis am.

11

APita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea losəsəlon hən ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia. ² Na nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuʋ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke, ³ “Gaiug goʋis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an* ale guhan mai galito!” ⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit ʔisi tovisi tuʔat len natuʔatan van vəbar nagilen. Ike: ⁵ “Ginau nusor tuʋ səʔogw len navile Joppa, ale nokəta ʔerʔer, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau. ⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəmat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail. ⁷ Nosəsəlon hən nadoldol

* **11:3:** Len nasoruan ta m̃o, naju gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eʔur kotov nalo seju gail.

tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun namənođ. Hani!’ ⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasuḅ, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len nabuŋogw boŋ ideh.’ ⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.’ ¹⁰ Imagenan vəha-tor, ale natit p̄isi evi məhat vi lan nəmav. ¹¹ Be məteris! Alalum̄ian itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gəm hən ginau, logəm pəpadaŋ hən naim nototoh lan. ¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuḅ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadəlomian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtoḅis lohoim naim sitea a Sisarea. ¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita. ¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud sam̄ dan nəsaan samito.’ ¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eḅis len galit sum̄ian toḅis len gidato len nəboŋ ta m̄o. ¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nəsa Nasuḅ tokele ke, ‘AJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’* ¹⁷ Imaienan, aGot ḅeviol mai galit naviolan toḅitoḅ hən nəsa toviol həni mai gidato nəboŋ dattokad nadəlomian len Nasuḅ aYesu Kristo, ginau ase hən ke nəḅeil kəkol hən aGot?’ ¹⁸ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPita tonon, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hən naḅisal mai alat ləsavi Ju tu hən ləḅipair dan nəsaan, hən ləḅikad nəmauran.”

* **11:16:** Uman 1.5

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pəpəhw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ŋai.

²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuɓat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-kel-uri-an tovoi husur Nasuɓ aYesu. ²¹ Nədaŋan siNasuɓ ipat len galito, ŋa nəvanuan isoɓur lodəlom napolisulan salito ale lupair van hən Nasuɓ.

²² Na-kel-uri-an hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losəvat aParnapas vi Antiok. ²³ Nəboŋ tobar naut enan eris ləboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem həni, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, ikel mai galit ke lidaŋ len Nasuɓ, leriŋ kot nəlolit len Nasuɓ, il gəgat lan. ²⁴ AParnapas evi naulumŋan tovoi, toplu hən aNunun aGot mai nadəlomian. Nəvanuan isoɓur losəsələŋ həni ale loriŋ nəlolit len Nasuɓ.

²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hən ɓidoŋ aSol.

²⁶ Nəboŋ tosaɓi, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru aruɓonɓon mai alat siYesu, mai aroɗusan galit isoɓur. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

²⁷ Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis loriŋ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. ²⁸ Galit sua, nahəsən aAkapus, ile məhat hən ɓikel ur nəsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nəboŋ aKlautius

* **11:19:** Uman 8.1-4

tovi Sisa len naut a Rom.* 29 Na ahai susur gail lunau koti ke, læbikad nævat, leviol hæn galevis mai næbathudud nadælomian lototohtoh len naprovens Jutea hæn ðevi tarhæt salit ei. 30 Imaienan losøvat aParnapas mai aSol hæn læbilav naviolan en salito mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem.

12

Aṅel sua ilav kuv aPita dan naim bæbaṅis

1 Len næboṅ galenan aHerot Akrippa* tovi kin itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito. 2 Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aṽan aJon hæn naḅu næḅalan. 3 Næboṅ aHerot toris ke alat lotoil a mō hæn naJu gail lotohəhaṽur hæn natenan, esəvat nasoltia gail hæn læbitah gat aPita am. Igole len næboṅ gail hæn Nəhanan hæn nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seJu gail. 4 Næboṅ lototah gat aPita tonon, aHerot erinji len naim bæbaṅis, natuhluṽoh tovat hæn nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hæn aPita len nəhon nəvanuan p̄isi, næboṅ Nəhanan hæn nəPasova ḅinon.† 5 Na lokətkəta kəkol hæn aPita len naim bæbaṅis, be alat siYesu lusor tuṽ tabtab van hæn aGot mōsi. 6 Len nalenmariug enan a tahw hæn næboṅ aHerot ḅikot həni, aPita ipat buṅbuṅol rivuh hæn nasoltia eru, natsen‡ eru

* 11:28: Uman 21.10 * 12:1: AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal. † 12:4: Nəhanan hæn NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaṽur hæn næboṅ aGot togol ahai a mō gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. ‡ 12:6: Natsen evi nəhau metəlai tokad naḅur gail tomarmarikot.

artobaņis gati, ale nasoltia gail am lokēta kēkol hēn nabopita hēn naim bēbaņis. ⁷ Vēha-sua ņai aņel sua siNasuḅ evisi, ale nañial eñial lohoim. Aņel iḅas aPita tarhēben ike, “Gile mēhat tutut!” ale natsen aruteh dan navēlan gēlaru. ⁸ Beti aņel ikel maii ke, “Gepitavis nēhau tutuḅ sañ, vēlas naributbut gēlaru.” Ale aPita igole. Aņel ike, “Geruņ gol gaiug hēn nahurabat naut susus sañ ale gehusur ginau!” ⁹ ņa aPita evivile husur aņel be etētan hēn ke nēsa aņel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kēta-risi-an ņai. ¹⁰ Gēlaru aruḅot pēpadaņ hēn naut eru nasoltia lotokētkēta kēkol hēn naut toru enan len naim bēbaņis, ale arubar nabopita tovi metēlai tovan hēn nabiltivile. Esēņav sēḅon mōs gēlaru ale aruyar tur lan. Nēboņ artobar nagilen naņisal tomagugun sua, vēha-sua ņai aņel eriņ aPita. ¹¹ Beti aPita tomadhālēboii ke tovivile kitin ike, “Gagai nolēboi koti ke Nasuḅ esēvat aņel san hēn ḅilav kuv ginau dan navēlan aHerot mai dan natit pisi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nēboņ aPita tonau lēboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahēsan togon aMak. Nēvanuan tosōḅur luḅon ei hēn lēḅisor tuḅ. ¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahēsan aRota egām hēn nabopita hēn ḅesēsēloņ. ¹⁴ Nēboņ tosēsēloņ lēboi nadolon aPita, ikemkem masuḅ ņa igam tēlmam, sasēņav hēni, ikai ke, “APita eil bopita!” ¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nēboņ tokelkel tētas hēni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aņel san.” ¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nēboņ lotosēņav hēni, lori, lumaņmaņ habat. ¹⁷ APita eḅil hēn navēlan ke lemēdau, ale isor husur naņisal Nasuḅ togole tolav kuvi dan naim bēbaņis. Ale ikel

mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriņ naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soḅuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuḅ. ¹⁹ Nəboņ aHerot togol nadoņian hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboņ aHerot togole tonoņ, eriņ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aņel sua siNasuḅ igol aHerot imat

²⁰ Len nəboņ enan nəlon aHerot epəņas alat a Tair mai a Siton, evitvituh mai galito. Beti galito luḅon len nənauan sua hən ləḅisor maii. Nəbiltivanuan nauman siHerot, nahəsan aPlastus, idamā mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəmat mai aHerot, asike luḅal am. Lousi maienan husur loḅur pīs nəhanian halito len naut siHerot. ²¹ Len nəboņ hən nəḅonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebətah len nəbiltihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei. ²² Alat lotoḅonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.” ²³ Vəha-sua ŋai, aņel siNasuḅ iḅas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahəsan aGot, ŋa natugulas gail luhani, imat. ²⁴ Be nasoruan siGot iperperņan naut gail am, nəvanuan isoḅur am losəsəloņ həni, loriņ nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboņ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonoņ, arotəlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gəlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai þusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hæn aNiker*, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol. ² Nəboŋ lotolotu hæn Nasuþ mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol mōs ginau hæn arþigol nauman notokis gəlar hæni tia.” ³ Ŋa nəboŋ ləsəhan, lotosor tuŵ tonoŋ, loriŋ navəlalit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltiþot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. ⁵ Nəboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nəbonþonan gail seju. Arukad aJon Mak am hæn toum mai gəlaru. ⁶ Nəboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusaþ naJu sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsən aParyesu. ⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nəvanuan toləboi natite ale episul hæn aParnapas mai aSol gəmai hæn þəsəsəloŋ hæn nasoruan siGot. ⁸ Be nəvanuan nabehi enan, nahəsən aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom nəsa artokel uri. ⁹ Beti aSol, nahəsən togon aPol, topul

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal.

hən aNunun aGot, ekəta mətaltal van hən aEli-
mas ike, ¹⁰ “Gaiug gopul hən nalibliboᅇan mai
nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən
natit p̄isi tonor. Gugol naᅇisal tonor siNasub̄ ihab̄
tabtab, gesib hən̄i ᅇais? ¹¹ Gagai Nasub̄ tipansəm
gaiug. Dereh gevi metᅇesw. Len nəmariboᅇ galevis
dereh gedədas gəᅇekəta ris nəyal!” Vəha-sua ᅇai
namətan arumotmot ale itaᅇtaᅇ kitev avan ideh
hən ᅇetəgau navəlan hən ᅇesəhari. ¹² Nəboᅇ agavna
enan toris nəsa tovisi, ikad nadəlomian husur iᅇaᅇ
len naᅇusanan husur Nasub̄.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah maii loriᅇ naut a
Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be
aJon Mak eriᅇ galito, etəlmam vi Jerusalem.
¹⁴ Loriᅇ naut a Perka luvahut van vəbar naut
a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nəSappat
lob̄is lohoim len naim nabonᅇonan seJu ale
lobətah. ¹⁵ Nəboᅇ naᅇuruᅇian hən nalo siMoses
mai natosian sihai kelkel ur gail tonoᅇ, alat lotoil
a m̄o len naim nabonᅇonan seJu lopolisul van hən
galit ke, “Bathudud, mətᅇikad nasoruan ᅇigol
namtᅇeləᅇon ᅇivoi am len nəlonamito, mitikele
bai.”

¹⁶ Na aPol eil, eᅇil hən navəlan ke lemədau
ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mət̄savi Ju be
məttomətahw len nəyalyalan siGot, mət̄esəsəloᅇ hən
ginau! ¹⁷ AGot silat a Israel ilekis hən atəmadat ta
sutuai; igol galit lusoᅇur masuᅇ nəboᅇ lototohtoh
hum nametᅇos gail len naut a Ijip. Len nədaᅇan
san totibau esəhar galit dan naut enan.* ¹⁸ Naut

* **13:17:** Exo 1.7, 12.51

kəmas lotohaihai, gai itah mai galit van vəbar nasi-
hau tovi 40 len naut masmas.* ¹⁹ Beti iβal səhor
p̄is naluṽoh lotoməlevru hən nametβos len naut
a Kenaan, ale epəpəhun nətan salit mai nəvanuan
san gail* ²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450.
Ale aGot itabtabuh len nəmatsistret lotoil a m̄o hən
galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.* ²¹ Beti
nəvanuan gail lousi hən nakiŋ, ŋa aGot itabtabuh
len aSol, anatun aKis, nahəmar san tovi Penjamin,
tovi kiŋ nasihau tovi 40.* ²² Be aGot idakuv aSol,
igol aTevit evi kiŋ salito. Isor ivoi husuri ke,
'ATevit, anatun aJesse, evi nauluŋan notoləmas
buni; gai dereh tigol natit p̄isi notoləŋoni.*' ²³ Len
nəpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua,
hum tokel gati a m̄o, hən tolav kuv alat a Israel
dan nəsaan salito, nahəsan aYesu. ²⁴ A tahw hən
nagəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel
p̄isi ke limaspair dan nəsaan salito, limasbaptais.*
²⁵ Nəboŋ nauman siJon pəpadaŋ hən tonon aJon
ike, 'Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsavi atenan.
Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut
kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah ruβat nəhau
hən naributbut san.*'

²⁶ "Bathudud siAraham mai gamit mətsavi Ju
məttomətahw len nəyalyalan siGot, aGot episul gəm
hən gidato, episul hən napisulan egai hən nə-lav-
kuvi-an dan nəsaan. ²⁷ Alat a Jerusalem mai alat
lotoil a m̄o salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot

* **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31 * **13:19:** Deu 7.1; Jos 14.1

* **13:20:** Jdg 2.16; 1Sam 3.20 * **13:21:** 1Sam 8.5, 19, 10.21

* **13:22:** 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * **13:24:** Mak 1.4; Luk

3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27

totabtabuh lan, lotətan hən nasoruan sihai kelkel ur gail lotoʋuruŋi len nəSəppat ʔisi. Nə lugol nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənauan salit, timasmat. ²⁸Ləsəsəḅ natideh tonor hən ḅimat sile, be naut kəmas natenan, lous aPilate hən ḅigole ḅimat.* ²⁹Nəboŋ lotogol natit ʔisi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonoŋ, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriŋi ipat len nəḅurhuvat tovi ḅurhes.* ³⁰Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan, ³¹ale alat lotoyar maii gəm a Kalili vi Jerusalem, loriŋi len nəmariboŋ tosoḅur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.

³²“Ginaməru, namrukəl mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai, ³³igol isarpoh mōs gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Sumān aTevit totoŋi len nəḅe na-vəha-ru-an ke,
“Gaiug govi aNatugw ulumān,

daməŋai ginau nogəm vi Təmañ.’*
³⁴AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike ḅiḅos nətan. Imaienan aGot ekəmaiegai ke,
“Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati
mai atəmamit ta sutuai aTevit.’*
³⁵Nə len nəḅe sual am aTevit ike,
“Gəsədañ hən Nəvanuan Sañ ḅiḅos nətan.’*
³⁶Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol ʔis nəsa aGot toləŋoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai

* **13:28:** Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15

* **13:29:** Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

* **13:31:** Uman 1.3 * **13:33:** Psa 2.7 * **13:34:** Isa 55.3

* **13:35:** Psa 16.10

atəman gail ta sutuai, ale niben iβos nətan. ³⁷ Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan sabos nətan. ³⁸ Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən mətbeləboii ke, len aYesu, aGot eləboi βerubət nəsaan samito. ³⁹ AGot eriŋi ke nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas βeriŋi ke avan ideh tonor len nəhon aGot. ⁴⁰ Mətələləgau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

⁴¹ “ Məteris, gamit mət̄tosor viles ginau,
mitiṗaŋ ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəboŋ samito,
ale asike mətodəlomi ke tokitin,
naut kəmas' avan ideh βikel husuri mai
gamito.' ”*

⁴² Nəboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arβisor husur natgalenan tətəs len nəSappat togon. ⁴³ Nəboŋ naβonan tonon mai lotopəpehw, naJu tosəbur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke lerin nəlolit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.

⁴⁴ Len nəSappat togon pəpadaŋ galit p̄isi len nabiltivile enan luβonβon hən ləβesəsəlon hən nasoruan siNasuβ. ⁴⁵ Nəboŋ alat lotoil a m̄io hən naJu gail lotoris naluṽoh, lutabulol bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsan. ⁴⁶ Beti namətahwan eβuer, aPol mai aParnapas arusor idaŋ var galit ke, “Inor hən namrtokel ur

* **13:41:** Hab 1.5

nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut məttomətahuni, gamit mətugol imasil ke mətsanor hən mət̃bikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namroriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju. ⁴⁷ Husur Nasuḅ aGot ikele hən ginamit tia ke,

“ ‘Ginau nugol gaiug govi nañial m̃os alat ləsavi Ju, hən gəḅikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan mai nəvanuan p̃isi len navile a pan kavkav.’ ”*

⁴⁸ Nəboŋ alat ləsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgale-nan, lohəhaḅur ale lusal suh nasoruan siNasuḅ. Galit p̃isi aGot totabtabuh len galit hən ləḅimaur vi sutuai, lodələm nasoruan enan. ⁴⁹ Nasoruan siNasuḅ iperŋan naut p̃isi lotodar vis naut enan. ⁵⁰ Avil alatpəhaḅut lotoḅat nəhes lotolotu hən aGot, mai alalum̃an lotoil a m̃o len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədās tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito. ⁵¹ Na gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan ḅimakuv hən ḅimasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansəm galito.† Beti arovi Ikonium. ⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

aPol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

* **13:47:** Isa 42.6, 49.6 † **13:51:** aGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu.

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nabonbonan seJu hum naŵide sɛlaru. Nasoruan sɛlaru igol isobur lukad nadɛlomian, naJu gail mai alat a Kris. ² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat lɛsavi Ju nɛlolit epɛŋas nɛvanuan nadɛlomian gail. ³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebɛlav ei. Arsamɛtahw, arusor mɔs Nasub. Ale Nasub igol p̄ar̄p̄ar hɛni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kɛmas hɛni ekitin, bathut len nɛdaŋan san arolɛboi arɔbigol namerikel gail. ⁴ Alat lototoh len navile enan lopɛpɛhw. Galevis lohusur nɛnauan seJu gail, galevis lohusur naŋusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat lɛsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a mɔ hɛn galito, lusor utaut hɛni ke, lemɛdas gɛlaru ale letubun gɛlaru. ⁶ Nɛboŋ artolɛboii ke b̄imaienan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Lистра mai a Terpe len naut a Likaonia. ⁷ Len nɛyaran sɛlaru pɛpadaŋ hɛn nabiltivile eru enan, arukelkel nakel-uri-an tovoi mai nɛvanuan gail.

aPol mai aParnapas len naut a Lистра

⁸ Len naut a Lистра ikad avan sua tobɛtah, narien gɛlar p̄isi arugau. Nɛboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai sɛyar boŋ ideh. ⁹ Atenan esɛsɛloŋ hɛn aPol nɛboŋ tosor. aPol ekɛta van hɛni ale eris lɛboii ke tokad nadɛlomian hɛn b̄imaur. ¹⁰ aPol ikai habat van hɛni ke, “Gile mɛhat len nariem̄! Geil!” Ale aten emɛlah vi mɛhat, etub̄at yar.

¹¹ Nɛboŋ naluŋoh lotoris nɛsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logɛm vi pan hɛn gidato, logɛm vi vanuan.” ¹² Lokis aParnapas hɛn aSeus mai aPol hɛn aHermes husur aPol

tokel ur nasoruan.* ¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar nabuluk ulumān gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nabiltivile, husur gai mai naluṽoh luke letutumav van hən gəlaru.

¹⁴ Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hən natenan, arutar nahurabat səlaru, arəmūr van hən naluṽoh, arukai ke, ¹⁵ “Lalumān, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai sumān gamito. Namrogəm hən namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən mət̃bipair dan natgaleg lotodədas ləḃevi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit p̃isi lotosuh len gail.* ¹⁶ Sutuai tia idam̃ həñi ke naluṽoh hən nəvanuan tiltile gail lotohusur naḃisal salit ṽisusua. ¹⁷ Naut kəmas natenan, igol nəvanuan p̃isi loləboi ləḃeris ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian toṽan len nəboŋ han; igol ke məttopul hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemkeman.” ¹⁸ Be naut kəmas artokəmaianan, arusaḃi ke idan̄ hən arḃigol ke ləḃesib hən natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nəboŋ tile naJu galevis logəm len naut aAntiok mai aIkonium, ale lupair hən nənauan sinaluṽoh van hən galito. Lotuṽ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat. ²⁰ Be nəboŋ ahai susur gail lotoḃon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən

* **14:12:** ASeus eil a n̄o hən nagot p̃isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * **14:15:** Exo 20.11; Psa 146.6

nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas arorin naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok.

²² Arugol ahai susur gail ludaŋ am, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito hən ləbeil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdaŋ ħur na-ləŋon-isa-an tosobur hən datbebis len natohan pipihabəlan aGot.”

²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaʋut galevis hən ləbeil a mō hən alat siYesu len naut ʋisusua. Arusor tuʋ, arsəhan, ale arorin galit len navəlan Nasuḅ, gai lotorin nəlolit lan.

²⁴ Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisia, arubar naut a Pamfilia. ²⁵ Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonon, arovi pan vi Attalia bitas. ²⁶ Arorin nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotorin gəlaru len navəlan aGot mōs nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləbiḅonḅon, ale arukel ur mai galit natit pisi aGot togole len naḅonan səlaru maii. Arukel husur naḅisal aGot togole hən ḅesəŋav hən nabopita hən nadəlomian mōs alat ləsavi Ju. ²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loʋusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi lalurnan, hum naʋide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”* ² APol mai aParnapas arusor tas naʋusanan salito ale arusor ʔalʔal mai galito. Na alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləʔevi Jerusalem hən ləʔisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō hən alat siYesu husur naʋusanan enan. ³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuʋ. ⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit ʔisi aGot togole len naʔonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidan mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō luʔonʔon hən ləʔisor husur natenan. ⁷ Nəboŋ lotosor ʔalʔal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta mō aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəʔikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləʔesəsəloŋ həni ale dəlomi.* ⁸ AGot toləboi nəlon

* **15:1:** Lev 12.3 * **15:7:** Uman 10.1-43

nəvanuan řisi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito sunñan toviol həni mai gidat dattovi Ju.* ⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu. ¹⁰ Imabe mətsədəm hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipaŋpaŋ a? Imabe mətorin na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datbėvusi? ¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Eřitoř hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit řisi len nəbənbonan ləsasor, losəsəlon nəboŋ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju. ¹³ Nəboŋ artosor tonon, aJemes isor ike, “Mətesəsəlon hən ginau. ¹⁴ Mitinau gat nəboŋ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, nařisal nametəkav aGot togole nəboŋ togəm təban alat ləsavi Ju, hən řilav dan galito naluřoh sua hən ləřevi esan səřon.* ¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ Len nəboŋ enan dereh netəlmam
ale neum təlmam hən naim nətařolen siTevit
tomaruŋruŋ,
nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni
ale nigole tehun ta mō,
nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiŋ tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit řisi am,

* **15:8:** Uman 2.4, 10.44 * **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluñan sua řai, aYesu tokisi hən aPita. * **15:14:** Uman 11.1-18

nəvanuan naut tiltile gail nahəsagw topat len galito,
 dereh leusus kitev ginau hən lə̀beləboi ginau.
 Nasuḅ aGot togol ke,
 nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,
 gai ekəmaienan.’ ”*

19 AJemes isor am ke, “Noriŋi timaiegai ke: sadatigol tidan hən alat ləsavi Ju lotopair van hən aGot. 20 Avil gidat datitos nalobulat van hən galit b̄ike, salihan naməŋod lototutumav həni van hən nələblab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməŋod lotobaŋis bun navədolon mai salihan o mun nəda.* 21 Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totesi len navile p̄isi mai loṽuruŋi len naim nabonḅonan seJu gail len nəSappat p̄isi.”

Nalobulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

22 Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu p̄isi, lusor sabi ke litabtabuh len galit galevis hən lə̀besəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a m̄o hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas. 23 Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit məttovi nəbathudud siYesu mətsavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

24 Namtosəsəlon hən ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit eḅuer.

* **15:17-18:** Amo 9.11-12 † **15:20:** AGot idam̄ hən naitian mai asoam̄ gotolah kitin mai ŋai. Lev 18.6-23. * **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebut-butut husur nəsə lotokele. ²⁵ Imaienan ginamit p̄isi namtusor sabi ke namtitabtabuh len naulum̄an galevis hən namt̄besəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru, ²⁶ artodam̄ hən nəmauran səlaru m̄os nahəsən aMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arb̄ikel natgalegai mai gamito tōpitōv̄ hən namttotosi. ²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-husur-nalo-an toməlas habat, avil nalo galegai tovis ηai ke: ²⁹ Samtihan namə̄nod lototutumav həni van hən nələblab ideh, samtihan nəda. Samtihan namə̄nod lotoban̄is bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Mət̄behusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsə tovoi. Enan ηai, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəbōη lotobar naut enan, lugol alat siYesu lūbon̄bon̄ ale lulav nalob̄ulat mai galito.

³¹ Nəbōη nəvanuan gail lotov̄urūη nalob̄ulat enan, lukemkem masūv̄ husur igol lolə̄ηon ivoi am len nəlolito. ³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arb̄igol alat lotokad nadələmian lə̄belə̄ηon b̄ivoi am len nəlolito mai lə̄bidan̄ am. ³³⁻³⁴ Nəbōη artotoh len nəmaribon̄ galevis, nəvanuan nadələmian gail losəvat gəlar təlman vi Jerusalem len navoian hən arb̄etəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.† ³⁵ Be aPol

† **15:33-34:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai:
³⁴ Be aSilas ike titoh ei.

mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isoḅur am loḅusan, lukel ur nasoruan siNasub̄.

APol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile pisi dartokel ur nasoruan siNasub̄ lan hən darḅeris alat lotokad nadəlomian ke lumabe.” ³⁷ AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru. ³⁸ Avil aPol idaŋ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.* ³⁹ Arusor ḅalḅal habat ŋa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. ⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotoriŋi len navəlan aGot, eriŋ naut enan. ⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludaŋ am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris. ² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. ³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən ḅetiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi loləboii ke atəman evi uleKris. ⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbigol

* **15:38:** Uman 13.13

husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̃o len naut a Jerusalem lotodaṃ həni. ⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludaŋ am len nadəlomian salito mai logəm lusoḅur am len nəmariboŋ ṽisusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Friija mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən nəp̃isal hən ləb̃ikel ur nasoruan len naprovens Asia. ⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ip̃on gol galito. ⁸ Na luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. ⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ŋiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəḅevi tarhət sinamito.” ¹⁰ Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tonon, vəha-sua ŋai eutaut hən namtḅevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttoriŋ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neap̃olis. ¹² Namtoriŋ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum həni vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a m̃o len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboŋ galevis. ¹³ Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuṽ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhaṽut lotobonbon ei. ¹⁴ Ikad apəhaṽut sua,

nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlon hən ginamito. Evi tob̃taTiatira toṑur hən nəkaliko tob̃oñoñ. Nasuḅ eḅur nəlon hən ḅesəsəlon husur nəsa aPol tokele. ¹⁵ Nəboṅ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonoñ, eus ginamit ke, “Məṑḅisəḅ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuḅ, mətegəm hən məṑḅitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudam̃ həñi.

aPol mai aSilas len naim bəbaṅis

¹⁶ Len nəboṅ sua namtovi lan naut na-sor-tuṑ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa ḅevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isoḅur lan. ¹⁷ Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Laluṑan galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito naṑisal hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samito.” ¹⁸ Ehisi imagenan len nəboṅ tosəḅur. Be igol nəlon aPol ipaṅpaṅ, ipair van həñi, ikel mai natəmat ke, “Nukele idañ mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ṅai imakuv. ¹⁹ Be nəboṅ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas ḅilav nəvat ideh am m̃os galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləḅer̃iṅ gəlaru len nəhon alat lotoil a m̃o len nabiltivile. ²⁰ Nəboṅ lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-bal-taṑtaṑor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea, ²¹ ale arukel ur naṑide gail nalo sidat toke sanor hən datḅidam̃ həñi mai datḅehusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluṑoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil

nahurabat sɛlaru ale v̄as gɛlaru. ²³ Nəbɔŋ lotov̄as gɛlaru vəha-sobur, lubar hən gɛlar len naim bəbaŋis. Ale lukele hən naulum̄an hən naim bəbaŋis ke tekətkəta kəkol gat gɛlaru. ²⁴ Igol nəsa lotokele, eriŋ gɛlaru len narum̄ lohoim buni ale ibəŋis gat narielaru len nəhai.*

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuv̄ mai arokəkai hən nəbɛ gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaŋis losəsəloŋ hən gɛlaru.

²⁶ Losəhoʋut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaŋis. Vəha-sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit p̄isi lumaruḅ. ²⁷ Nəbɔŋ naulum̄an hən naim bəbaŋis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nabiltiḅu san hən bisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia. ²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat p̄isi datosuh gegai.”

²⁹ Naulum̄an enan eus nam̄ial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur bathurien aPol mai aSilas. ³⁰ Beti esəhar gɛlaru vivile, eus gɛlar ke, “Nasuḅ gɛlaru, nigol nəsa hən asike nəbipanis sil nəsaan sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasuḅ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄. Imagenan hən alat lotosuh len naim sam̄ am̄.”

³² Ale arukel nasoruan siNasuḅ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san. ³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaḅulḅul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais. ³⁴ Esəhar gɛlaru vi lohoim ale eriŋ nəhanian a m̄o hən gɛlaru

* **16:24:** Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad nəbur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail.

ale gai mai galit þisi lotosuh maii lukemkem masuþ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləbīke, “Sah ruþat alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naulumān hən naim bəbaņis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopiþul ke nəberuþat gaməru. Imagenan mərələboi mərberin naut egai. Mirivan mədau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbaņis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləbələboi a? Aoa! Ivoi ke galit səbolit māu legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəboņ lotosəsəloņ hən ke gəlaru artovi uleRom. ³⁹ Ņa luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberin nabiltivile enan. ⁴⁰ Nəboņ artorin naim bəbaņis, arovi lan naim seLitia, ale nəboņ artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləņon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəboņ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiþolis mai a Apollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nəbonbonan seJu gail.

² Sumān navide san, aPol ebis lan ale len nəSappat

* **16:37:** Uman 22.25-29, 23.27

itor ikel ur mai galito n̄sa natosian siGot tokele. ³ Isor vahvah mai galito h̄n b̄vusan len natosian siGot ke, aKристо, aGot totabtabuh lan imasl̄non isa v̄mat mai imasle m̄hat dan n̄matan. Ale aPol ike, “AYesu egai notokel uri mai gamito, evi aKристо boh.”

⁴ Galit galevis lod̄lom n̄sa aPol tokele ale lūbon mai aPol mai aSilas. Isob̄ur am lutah mai ḡlaru: alat a Kris lotolotu h̄n aGot, mai alatp̄hāvut lotoil a m̄o len nabiltivile enan.

⁵ Be naJu l̄sad̄lom nasoruan siPol lutab̄ulol bu-los ḡlaru, ale los̄har naulun̄an galevis lotosa dan n̄maket, lugol n̄vanuan gail lolūvoh h̄n l̄b̄ibal tāvtāvor, m̄das natit gail len nabiltivile enan. Lon̄ur van h̄n naim siJason h̄n l̄b̄idoŋ aPol mai aSilas h̄n l̄b̄ipat kuv ḡlaru vivile van h̄n nalūvoh. ⁶ N̄boŋ l̄s̄sab̄ ḡlaru, loliv gargar aJason mai n̄vanuan nad̄lomian gail tile van h̄n alat lotoil a m̄o len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “N̄vanuan galegai lotom̄das naut p̄isi, gagai loḡm gegai. ⁷ Ale Jason egai eh̄hāvur h̄n lototoh lohoim san. Galit p̄isi lōbur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nah̄san aYesu!”

⁸ N̄boŋ nalūvoh mai alat lotoil a m̄o lotos̄s̄eloŋ h̄n natgalenan, lod̄darŋabu masūv. ⁹ Imagenan lugol ke aJason mai n̄vanuan nad̄lomian gail lulav n̄vat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lom̄das naut t̄tas am, ale lorin̄ galito luvan.

aPol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ŋai n̄vanuan nad̄lomian gail los̄vat aPol mai aSilas vi Perea. N̄boŋ artobar naut enan arōbis len naim nābon̄bonan seJu gail.

11 Len naḅoruan salito, alat a Perea lohəhaṽur hən ləḅesəsədarin̄ səhor alat a Tessalonika. Loləḅon masuṽ hən ləḅesəsəlon̄ hən nasoruan. Len nəḅon̄ p̄isi lobunus tas natosian siGot hən ləḅisabi ke aPol tokitin o sakitin. 12 Imagenan galit lusobur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi tob̄taKris lotov̄at nəhes mai auleKris isobur. 13 Be nəḅon̄ naJu gail len naut a Tessalonika lotosəsəlon̄ ləḅoii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluṽoh, gol nəlol paṅpaṅ mai nabiltidədar̄ḅabuan len navile enan. 14 Beti vəha-sua ḅai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti arutoh. 15 Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəḅon̄ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

16 Nəḅon̄ aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nələn isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nələblab tiltile lotolotu həni. 17 Na isor vahvah len naim nabon̄ḅonan mai naJu gail mai alat ləsavi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəḅon̄ p̄isi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei. 18 Ahai p̄usan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor tavitav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esum̄an tovi ulum̄an na-kel-uri-an hən nagot

* **17:18:** Epikurian gail lodəlomi ke, nəmauran ipat m̄os nahəhaṽuran, ale ḅikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** Stoik gail lodəlomi ke, nəvanuan ḅai ikad nənauan tonor hən ḅekəta təban gai səḅon. Lunau ke, got evi natit p̄isi len navile a pan ale nəvanuan p̄isi mai natit p̄isi loḅitp̄itov̄.

dattotetan hən gail.” (Lokəmaianan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.) ¹⁹ Na losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.† Nəmətsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Nam-tuke namteləboi naḡusanan veveu gotokel uri. ²⁰ Namtosəsəloŋ hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito.” ²¹ Alat a Atens mai nametḡos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloŋ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Atens, noris ke, məttonau masuṽ hən nalotuan van hən nagot samit gail. ²³ Husur nəboŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit məttołotu hən gail. Ale nusaḡ nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa məttołotu həni be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito. ²⁴ AGot togol navile a pan mai natit ḡisi lan, atenan tovi Nasuḡ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail. ²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləḡevi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səḡon eviol mai nəvanuan ḡisi hən nəmauran, nasuŋavḡavan mai natit ḡisi am.Š ²⁶ Len nəvanuan esua ḡai igol naluṽoh ḡisi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləḡitoh len navile a pan kavkav. Ale eriŋ gat nəboŋ hən natohan salito mai naut a im salito. ²⁷ Igol natgalenan hən ləḡiyar kitev aGot, mai hum ma ləḡitaŋtaŋ kitevi ale saḡi, naut kəmas ke satoh

† **17:19:** NəAreopakus evi naṽehuh sua tokad nahəsən nagot hən nəḡalan salito mai lokis nəmətsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. § **17:25:** Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

a tut dan gidat v̄isusua. ²⁸ Bathut

“ ‘Len gai datukad n̄mauran,
datugol natideh dattogole mai datukad nato-
han.’

Hum galevis silat lototos n̄be samito luke,

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatum aGot gail, sadatinau ke esur̄ian n̄lablab h̄en nagol, nasilva o n̄vat mot, n̄lablab n̄vanuan toum h̄eni len namitisau mai n̄nauan san. ³⁰ A n̄o aGot s̄epanssem alat lotot̄etan h̄en nakitinan husuri. Ehum tok̄eta s̄ehor nat̄etanan enan. Be len n̄boŋ ta dam̄əŋai van, isor idan̄ mai n̄vanuan p̄isi len naut p̄isi ke, lipair dan n̄saan salito. ³¹ Bathut aGot ilekis h̄en n̄boŋ tia h̄en ke, len nanoran gai dereh tikot h̄en n̄vanuan p̄isi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua h̄en b̄ikot h̄en galito. Ale igol avan enan ip̄ar̄par n̄boŋ togol tole m̄əhat dan n̄matan.”

³² N̄boŋ lotos̄əs̄əl̄oŋ h̄en aPol tosor husur nale-m̄əhat-an dan n̄matan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtes̄əs̄əl̄oŋ h̄en gaiug t̄etas husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito. ³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nad̄əlomian len aYesu: ikad aTionisius, tob̄ətah len n̄Areopakus; ap̄əhaʔut sua, nah̄əsan aTamaris, mai n̄vanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur n̄boŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint. ² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nah̄əsan aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhaḡəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa

ikai hən naJu gail ke lerin̄ naut a Rom. APol ia ris gəlaru,³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum ðonðon. Galit þisi losəsod im nətəþolen.⁴ Len nəSappat þisi isor vahvah len naim nabonðonan seJu hən þigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKris to, aGot totabtabuh lan.⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mədas nahəsan, aPol ekur hən nahurabat san hən þimasil ke, aGot sahəhaʋur hən galito, ike, “Nəsa þevisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”* ⁷ Beti erin̄ naim nabonðonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nabonðonan seJu.* ⁸ AKrispus, toil a mō hən naim nabonðonan, ikad nadəlomian len Nasuð aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoður len naut a Korint lotosəsəlōŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais.⁹ Len nalenmariug sua Nasuð isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat þutþut; ¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən þemədas gaiug hən þigol gəþikad nasənahān, husur nəvanuan isoður len nabiltivile egai lovi esagw.” ¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eʋusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens

* **18:6:** Uman 13.51

* **18:7:** Titius Justus: natosian galevis ta

sutuai luke Titus.

Akaia, naJu gail luḅon, lutah gat aPol, ale lukot həni. ¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləḅilotu hən aGot len nəvide sanor hən nalo.”†
¹⁴ APol esəḅav hən nabuḅon hən ḅisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttasor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəḅesəsəloḅ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju. ¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-ḅalḅal-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit məau mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəḅevi nəmatsistret hən natgalenan.”
¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. ¹⁷ Beti galit p̄isi lutah gat aSostenes toil a m̄o hən naim naḅonḅonan seJu ale luḅasi a m̄o hən nakotan, be aKallio səḅau masuḅ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti es-udəlaḅ nəvanuan nədələmian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir p̄is navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot. ¹⁹ Nəḅoḅ lotobar naut a Efesus, aPol eriḅ gəlar ei be gai səḅon eḅis len naim naḅonḅonan seJu hən ḅisor levlev mai naJu gail. ²⁰ Nəḅoḅ lotousi hən ḅitoh kəkereh am, sədaḅ. ²¹ Be nəḅoḅ tosudəlaḅ galito tonoḅ ike, “AGot ḅeləḅoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus. ²² Ale nəḅoḅ tomarinḅ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok.

† **18:13:** Nalo silat a Rom idaḅ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol toḅusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədaḅ həni.

²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən biŋol ahai susur p̄isi, ludan̄ am.

AAp̄ollos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsən aAp̄ollos. Evi naulum̄ian tokad namitisau hən biŋol nasoran bihol, ale eləboi bun natosian siGot. ²⁵ Atenan esəsəlon̄ ləboi naṗisal siNasub̄ tia, ale nəlon idan̄ hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon ŋai. ²⁶ Etub̄at hən nasoran len naim naḅonḅonan seJu, namətahwan eḅuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəlon̄ həni, arusor mai gai səḅon, arusor vahvah hən naṗisal siGot tonor am maii. ²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadələomian gail lugol eləŋon ivoi am len nəlon, ale lutos nalob̄ulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhaṽur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadələomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. ²⁸ Len nəhon nəvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idan̄, ṽusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboŋ aAp̄ollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isaḅ ahai susur galevis ei, ² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttoŋəm vi vanuan nadələomian a?” Lusor vari ke, “Ao, biḅkad aNunun aGot, namtsasəsəlon̄ hən natideh husuri.” ³ Beti

aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan tomabe?” Lu-sor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.” ⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, leriŋ nəlolit len ategaii behusuri. AJon isor husur aYesu.”*

⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsən Nasuḅ aYesu. ⁶ Ale nəboŋ aPol toriŋ navəlan gəlar len galit v̄isusua tonəŋ, aNunun aGot eḅis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito. ⁷ Galit p̄isi lovi 12.

⁸ APol eḅis len naim nəḅonḅonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan eḅuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəbəlan aGot.

⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsadəloḃi, lotosor isa hən nəp̄isal siNasuḅ van hən nəḅonḅonan, aPol eriŋ galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus.

¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit p̄isi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris p̄isi, losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis. ¹² Natuhtaol o nahura-bat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. ¹³ Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləḅehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsən Nasuḅ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsən aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!” ¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi Ju,

* **19:4:** Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

nahəsan aSkeva, tokad anatun ulum̄an toməlevru togol magenan həni. ¹⁵ Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor vər galit ke, “Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?” ¹⁶ Beti naulum̄an tokad nanunun nəmargobut eməlah van hən galito, idaŋ masuŵ, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan ħurmalmal mai nəda halit isel. ¹⁷ Nəboŋ alat lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris p̄isi, lotosəsəloŋ ləboi natenan, galit p̄isi lumaŋmaŋ lan ale loputsan nahəsan Nasuḅ aYesu. ¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole. ¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a m̄o, lusah tuan nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale lopəŋas p̄isi len nəhon nəvanuan gail. Lətake lətaḗur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000. ²⁰ Len naŵide tomagenan aGot eŵusan nədaŋan san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ tobar nəlolit am.

Naluŵoh iḅal taŵtaŵor, mədas natit gail

²¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, “Nəboŋ nəḅivan ei ħinoŋ nimasvi Rom am.” ²² Ŋa esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səḅon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltiḅalan tomədas alat lotohusur naḗisal siNasuḅ. ²⁴ Ikad naulum̄an sual ei, nahəsan aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur

m̄os alat lotoum len nasilva. ²⁵ Igol esan gail luḅonḅon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalum̄an, m̄etol̄əboii ke dattolav n̄əvat tosoḅur len nabisnis egai. ²⁶ M̄ətoris l̄əboii, m̄ətosəsəl̄oŋ l̄əboii ke, savi geg a Efesus s̄əḅon ŋai, be len p̄əpadan̄ h̄ən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar n̄əvanuan isoḅur. Eḡaras galit ke nagot gail, n̄əvanuan lotoum h̄əni, l̄əsavi got kitin. ²⁷ Ehum n̄əhes h̄ən nauman sidato ḅeḡəm ḅisa, mai len n̄ənauan salit p̄isi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi p̄əhaḅut toyalyal, ḅeḡəm vi ut k̄əmas. Alitenan, n̄əyalyalan san dereh timasig len n̄ənauan silat a Asia mai navile a pan lotolotu h̄əni!”

²⁸ N̄əḅoŋ lotosəsəl̄oŋ h̄əni, n̄əlolit ipan̄pan̄ ma-suḅ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” ²⁹ S̄ədareh nabiltivile enan epul h̄ən nad̄ədarn̄əḅuan mai n̄əl̄ol pan̄pan̄. Naluḅoh lom̄ur vi lan naut h̄ən nabiltiḅonḅonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia ḡəlaru ar-toyar mai aPol. ³⁰ Be n̄əḅoŋ aPol toke tivan h̄ən ḅisor mai naluḅoh, ahai susur gail lom̄ətahusi. ³¹ Beti galevis am, lotoil a m̄o len naprovens Asia, lotol̄əmas aPol, lopisul van h̄əni ke, satevi lan nabiltiḅonḅonan. ³² Len naut enan galevis lukai h̄ən natsua, galevis am lukai h̄ən natsua tile am husur nabonḅonan ed̄ədarn̄əḅu, ale isoḅur l̄əsəl̄əboii ke nabonḅonan salit m̄os n̄əsa. ³³ N̄əju gail lorusan aAleksada vi m̄o ale galevis len naluḅoh lukel maii h̄ən n̄əsa ḅikele. Beti eḅil h̄ən nav̄əlan h̄ən l̄əḅem̄əḅau h̄ən ḅisor gol gai gabag. ³⁴ N̄əḅoŋ naluḅoh lotok̄əta l̄əboii ke aAleksada tovi Ju, lom̄ətahuni, luḅon h̄ən lotokai ke, “Artemis ta

Efesus iyalyal buni!” Imaienan hən nəhaua toru.

³⁵ Nəboŋ aklak hən nabiltivile tosor v̄əhv̄əh naluṽoh hən ləḃemədaṽ ike, “Lalurn̄an a Efesus, nəvanuan p̄isi loləboii ke nabiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav. ³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən b̄ike natgalenan ləsakitin, mətemədaṽ, samtigol natit tomelmel. ³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan nəvənvənahān gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nəgot pəhaṽut sidato. ³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləḃisor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerij nakoblenan salito len nakotan galen ideh. ³⁹ Mətḃeləŋon natideh am, datibonḃon tivoi hum nalo tokele, hən datḃigole tinor. ⁴⁰ Husur nəsa tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləḃisor tas gidato husur na-ḃonḃon-ḃunoh-an sidato toḃerhədo, bathut savi m̄os natideh.” ⁴¹ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboŋ nəwalan hən nədədarn̄əḃuan enan tonəŋ, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ togol lo-toləŋon tovoi am len nələlito, esudəlaṽ galito ale evi Masetonia. ² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nədəlomian gail ei gol loləŋon ivoi am len nələlito. Beti ibar naut a Kris. ³ Itoh ei hən nahəḃati itor. APol eutaut hən ḃiwol vi Siria nəboŋ tosəsələŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an seJu lotovi enemi san gail hən ləḃemədasi.

Imagenan egəgel hən nənauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. ⁴ Nəvanuan galevis luth mai aPol, ikad aSopata tovi anatum aPirrhos ta Perea, aAristarkos mai aSekudos ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus. ⁵ Alatenan lotovan a mō lutoh vir ginamito len naut a Troas. ⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, namtorin naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmariboŋ erim. Namtuḅon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmariboŋ nametəkav hən nawik, namtuḅon mai nəvanuan nadəlomian gail hən namtbihan ḅonḅon. APol isor van hən galito vəbar tuḅloh len mariug husur pelan han dereh tivan. ⁸ Len narum̄ a məhat namttoḅonḅon lan, ikad namial isobur. ⁹ Amantuhmar sua, nahəsən aEutikus, ebətah len natuhbopita tosəŋav. Ale nəboŋ aPol tosorsor van, namətan atenan inoḅ van vəbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusaḅi ke tomat. ¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, eriŋ nəvəlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuḅ həni, imaur tia!” ¹¹ Beti galit pisi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eḅuri ale luhan ḅonḅon həni. Nəboŋ lotohani tonon, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau, ale ivan. ¹² Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mō vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən namtbəusan aPol ei husur isor

utaut maienan hən ðiyar vi Assos len tan səb̃on. ¹⁴ Nəboŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin. ¹⁵ Pelan han namtorin̄ naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samos ale pelan tət̄as am namtubar navile a Miletus. ¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike ðitoh ðebəlav len naprovens Asia, husur etutut hən ke hum ma ðibar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudəlaṃ alat lotoil a ṃo siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a ṃo silat siYesu ei legəm risi. ¹⁸ Nəboŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, “Mətələboi naṽide hən nəmauran sagw len nəboŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natanhan sagw ei kavkav. ¹⁹ Nəum siNasub̄. Len naləŋon-isa-an sagw, nəlogw emədaṽ, nəsənau ginau, namətarur sagw isel, be nudaŋ ðuri naut kəmas natit ṽisi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor utaut hən ləb̄emədas ginau. ²⁰ Nəsətəgau gat natideh ðevi tarhət samito, nusor vəhot na-keluri-an tovoi, noṽusan gamito len nəhon nəvanuan ṽisi mai len naim ṽisusua. ²¹ Nukel ṽuli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair ṃau dan nəsaan van hən aGot, ale lerin̄ nəlolit ṃau len aYesu, aMasta sidato.

²² “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəḃevi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa ḃevisi hən ginau ei. ²³ Nələboii ŋai ke, len navile ṽisi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginau ke, nəvanuan gail dereh lerin̄ ginau len naim

bəbaŋis mai ligol ginau neləŋon tisa masuŵ.* ²⁴ Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləŋon ŋai ke nibar nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasuḅ aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

²⁵ “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihəlan aGot mai gamito, be gagai noləboii ke asike mətoris nəhogw am. ²⁶ Imaienan nukel koti mai gamit ke, len nəboŋ daməŋai nəsa ḅevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am, ²⁷ bathut nəsatəgau gat natideh hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləŋonian kavkav siGot mai gamito. ²⁸ Mətelələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsip sip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mŋo hən alat siGot, aGot toŵur galit hən nəda hiNatun san.* ²⁹ Ginau noləboii ke, nəboŋ nəḅivan tia dereh galevis legəm len gamito sumŋan nalipah katkat gail. Dereh lemədas navəshəsip sip siYesu. ³⁰ Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləḅegəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləḅəhusur galito. ³¹ Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəsəŋavŋav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit v̄isusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-səḅsəḅur nutaŋis gamit p̄isi.

³² “Gagai nerinŋ gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi ḅigol məḅḅidaŋ am mai ḅeviol mai gamit hən nəsa ḅevi samit balai, gamit məttovi siGot. ³³ Nəsaləŋon

* **20:23:** Uman 21.4, 11 * **20:24:** 2Tim 4.7 * **20:28:** 1Pit 5.2

nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh. ³⁴ Gamit, mətoləboii ke, noum hən navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.*

³⁵ Len natit p̄isi notogole, noʋusani ke datimasum tidəŋ magenan hən datb̄evi tarhət silat ləsədaŋ. Mitinau gat nasoruan siNasub̄ aYesu toke, ‘AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’ ”

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonon, etəŋedur, gai mai galit p̄isi ale isor tuʋ. ³⁷ Galit p̄isi lutan habat; lolugum̄ gat aPol, losum̄ nətərhon. ³⁸ Lulolosa masuʋ bathut nəsa tokele ke, asike loris̄i am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara. ² Nəboŋ namttosaḅ nəwag wolwol b̄evi Fonisia, namtusah lan, namtuwol. ³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədaŋ tite ei. ⁴ Namtusaḅ ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. ⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtorin̄ naut enan len nəyaran sinamito. Galit p̄isi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi

* **20:34:** Uman 18.3

lan nētarhēvile. Len nabitas ei ginamit p̄isi namtotējadur, namtusor tuṽ, ⁶ ale namtosudēlaṁ ginamit gabag. Namtusah len nēwag wol, be galito luyahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vēbar naut a Ptolemais. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nēvanuan nādēlomian gail ale namtutoh mai galito hēn nēmariboṅ esua. ⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotomālevru.* ⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nēsa aGot tokel mai galito. ¹⁰ Nēboṅ namtutoh ei len nēmariboṅ galevis, ahai kelkel ur sua, nahēsan aAkapus egēm len naut a Jutea gēm vi pan.* ¹¹ Egēm hēn ginamito, ilav nēhau tutuṽ siPol ale iban̄is gat gabag narien mai navēlan p̄isi hēni. Ike, “ANunun aGot ekēmaiegai ke, ‘Nauluṁian nēhau tutuṽ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh liban̄is gati hēn lēberin̄i len navēlan alat lēsavi Ju.’” ¹² Nēboṅ namttosēsəlōṅ hēn natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtoṅiri ke, aPol satevi Jerusalem. ¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mētumabe? Mētutaṅ, ale nēlogw itan̄is habat hēn gamito. Be savi nē-ban̄is-gati-an ṅai notoutaut hēni, noutaut hēn nēbimat len naut a Jerusalem sil nahēsan Nasuḅ aYesu.” ¹⁴ Husur namttohisi soḅuer, namtsasor am be namtuke, “Nēsa Nasuḅ tolēṅoni māu tevisi.” ¹⁵ Husur nēboṅ galenan namtoutaut ale namtovi mēhat vi Jerusalem. ¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losēhar ginamit vi lan naim

* **21:8:** Uman 6.5, 8.5 * **21:10:** Uman 11.28

siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a mō tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəbōŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhəvur hən namttogəmai.
¹⁸ Pelan han namtutah mai aPol hən namtberis aJemes, ale alat lotoil a mō silat siYesu logəmai.
¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit p̄isi v̄isusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəbōŋ aPol toum mōs galito. ²⁰ Alat lotosəsəloŋ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləbōii ke naJu gail lusobur masuṽ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit p̄isi loləŋon buni ke lehusur nalo. ²¹ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoṽusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naṽide seJu gail. ²² Dereh lesəsəloŋ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa? ²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot. ²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhōn aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləbesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan p̄isi dereh leləbōii ke, nəsa lotosəsəloŋ həni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.*
²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namtutosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nəlablab, salihan nəda o naməŋod nəhau tobanjis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

* **21:24:** Uman 18.18 * **21:25:** Uman 15.23-29

26 Pelan han aPol esəhar alalumān ale lugol luveveu. Beti eβis len naholəvat todar vis naim siGot hən bikel ur nəboŋ hən nanoŋan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav βetutumav hən naviolan mōs galit v̄isusua.*

Lutah gat aPol

27 Nəboŋ nəmariboŋ toməlevru pəpadaŋ hən tonon, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluvoŋ kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol, 28 lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulumān tovusan nəvanuan p̄isi len naut p̄isi. Len naŋusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eβiŋβiŋal len nəhon aGot.”*

29 (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)†

30 Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipaŋpaŋ, lom̄ur βonβon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəhasua ŋai nabopita gail lokəkol. 31 Nəboŋ lotohisi hən ləβiṽabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a mō hən nasoltia gail p̄isi siRom ei,‡ ke len

* **21:26:** 1Kor 9.20 * **21:28:** NaJu gail lunau ke alat ləsavī Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləβeβis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ŋai len Naut silat ləsavī Ju. Alat a Israel loləboi ləβeβis vi lan naut gail pəpadaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhaṽut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat.

* **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** Hən naves 28-29, ris Eze 44.7

‡ **21:31:** Nahəsan aKlautius Lisias, ris Uman 23.26.

naut a Jerusalem kavkav ikad nē-bāl-taŕtaŕor-an tomēdas natit gail. ³² Vēha-sua ŋai esēhar nasoltia mai nasenturionŖ gail, lugam vi paŋ van hēn naluŕoh. Nēboŋ naluŕoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a mō, lēsēvas aPol am. ³³ Bēti nakomada egēm hēn aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaŋis gati hēn natsen teru. Ale eus naluŕoh ke nahēsan ase mai igol nēsa. ³⁴ Galevis len naluŕoh lukai hēn natsua, galevis am lukai hēn natsual am. Ale husur edēdas bēlēboi nēsa tovisi bathut nēwalan, ike nasoltia gail lesēhar aPol vi lan naim sisoltia gail. ³⁵ Nēboŋ aPol tobar na-mel-pēlpēlau-an hēn naim sisoltia gail, lupati husur nabiltiol paŋpaŋ sinaluŕoh. ³⁶ Naluŕoh lotohusur galito lukaikai ke, “Vabuni! Vabuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nēboŋ lotosēhsēhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Nolēboi nēbisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Golēboi nasoruan ta Kris a? ³⁸ Be gaiug gēsavi uleljip togol nēbalan mai a Rom a mō, ale tosēhar alalumān lotogol-gol nēmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?” ³⁹ APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulumān hēn nabiltivile enan. Nous gaiug ke, nolēboi nēbisor mai nēvanuan galeg bai a?” ⁴⁰ Nēboŋ todam hēni aPol eil len na-mel-pēlpēlau-an ale ebil hēn navēlan van hēn naluŕoh. Nēboŋ

Ŗ 21:32: Nasenturion evi nasoltia toil a mō hēn nasoltia lotovi 100.

naut toḅut, isor mai galit len nasoruan seIpru gail ke, **

22

1 “Lalumān, aṽagw gail mai atəmagw gail, mətesəsəlonḅ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.”
 2 Nəboḅ lotosəsəlonḅ hən ke tosor len nasoruan seIpru gail, naut eḅut habat ale ike, 3 “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nəbilitivile egai. Nəboḅ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len naḅusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləḅon masuṽ hən notohusur aGot sumān gamit p̄isi daməḅai. 4 Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur naḅisal siNasuḅ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubaḅis gat alalumān mai alatpəhaṽut, bar hən galit len naim bəbaḅis. 5 Abilitihai tutumav mai alat lotoil a m̄o seJu gail loləboi ləbikel koti m̄os ginau ke notokitin. Galit lulav naləḅulat napisulan gail mai ginau van hən naJu gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbibaḅis gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbipanis.*

*APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan
 (Uman 9.1-19, 26.12-18)*

6 “Nəboḅ notoyar van, pəpadaḅ hən naut a Tamaskus tublial, vəha-sua ḅai namial togəm len nəmav tonial habat ebilas ginau. 7 Ale nuteh len tan, nosəsəlonḅ hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol,

** **21:40:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram. * **22:5:** Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2

Sol, gomēdas tabtab hən ginau hən nēsa?’ ⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuḅ?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomēdas bun ginau.’ ⁹ Alat lototah mai ginau loris namīal tomīal habat be lāsasēsəlon hən nadoldol tosor mai ginau. ¹⁰ Nousi ke, ‘Nasuḅ, nigol nēsa bai?’ Nasuḅ ikel mai ginau ke, ‘Gile mēhat, geḅis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit p̄isi notoriṅi len gaiug hən gēḅigole.’ ¹¹ Nodēdas nēḅekēta sil namīal enan toḅilas ginau. Ṇa alat lototah mai ginau lotəgau navəlagw, losəhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Naulum̄an sua, nahəsān aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən nap̄isal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke tovoi. ¹³ Eil tēban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekēta vi mēhat, nakētaan sam̄ etəlmam!’ Vəha-sua ṅai nokēta vi mēhat, norisi. ¹⁴ Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gēḅeləḅoi naləṅonian san, hən gēḅeris Nəvanuan Nanoran mai hən gēḅesəsəlon hən nadolon. ¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hən gēḅikel kot nēsa gotorisi mai gotosəsəlon həni mai nəvanuan p̄isi. ¹⁶ Ale govəlo hən nēsa? Gile mēhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuḅ hən ḅekəkās kuv nēsaan sam̄ gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

¹⁷ “Notəlmam vi Jerusalem ale nəḅon notosor tuḅ len naholəvat todar vis naim siGot, noris nakēta-risi-an sua togəm len nəmav ei. ¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an sam̄

husur ginau.’ ¹⁹ Ale nuke, ‘Nasub, galit loləboii ke, len naim nabonbonan p̄isi seJu nubaŋis gat alat lotoriŋ nəlolit len gaiug ale nuʋas galito. ²⁰ Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət sam̄, ginau noil pəpadaŋ, nudam̄ mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.’* ²¹ Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’ ”

²² Naluʋoh losəsəloŋ hən aPol vəbar tokəmaienan. Be nəboŋ toke aGot tosəvati van hən alat ləsvi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke b̄imaur am.” ²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat. ²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləb̄isabi ke, husur nəsa naluʋoh lotokai van həni maienan. ²⁵ Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien aPol, baŋis gat gail hən ləb̄ebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətebilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”* ²⁶ Nəboŋ nasenturion tosəsəloŋ hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom.” ²⁷ Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom m̄au?” Ale ike, “Evoi.” ²⁸ Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosoḅur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom.” ²⁹ Vəha-sua ŋai alalum̄an pəpadaŋ hən ləb̄ebilas aPol mai ləbeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, to-

* **22:20:** Uman 7.58, 8.1 * **22:25:** Uman 16.37

baņis gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

aPol eil rivuh len nəSanhitrin

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a mō seJu gail lukot hən aPol hən nəsā. Ale isah ruḅat aPol, ale ikele idaņ ke abiltihai tutumav mai nəSanhitrin kavkav leḅətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a mō len nəholito.

23

¹ Nəḅoņ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, “Laluñan, aṽagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməņai.”

² Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liṽos nabuņon. ³ APol ipair van həni ike, “AGot tiṽas gaiug, gohum napisbile tobijñijal gotopiti topəhapəhw!”* Gobətah ei, gusaḅ səhoti ke nəsagol husur nalo siGot, avil gaiug goḅur kotov nalo nəḅoņ gotokel mai alatenan ke liṽos ginau.” ⁴ Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?” ⁵ Ale aPol ike, “Aṽagw gail, nəsaləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a mō hən nəvanuan sam̄ gail.’ ”*

⁶ Nəḅoņ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəSanhitrin ke, “Aṽagw gail, novi Farisi sua, notovi anatan siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”* ⁷ Nəḅoņ

† **22:29:** Sanor ke avan ideh ḅibaņis gat auleRom hən natsen.

* **23:3:** Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * **23:5:** Exo 22.28 * **23:6:** Uman 26.5; Flp 3.5

tokəmaianan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotubat sor balbal ale naḥonḥonan egəm nətarhət eru. ⁸ (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aṅel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlomi ke ikad galen pisi.)* ⁹ Nasor-balbal-an iwal habat. Galevis lotovi hai pusan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor bal habat ke, “Namtsəsab natideh tosab len ategai. Hum ma nanunun ideh o aṅel ideh māu tosor maii.”

¹⁰ Nəboṅ lotosor balbal van, nakomada emətahw ke, dereh lisah pəpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədaṅan salito lesəhar kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasub eil təban aPol ike, “Gitah gat nəloṃ! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

¹² Len nadudulan naJu gail luḥonḥon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboṅ ləḅigol aPol ḥimat.

¹³ Nəvanuan lotoḥonḥon len na-sor-utaut-an enan lusobur səhor 40. ¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ṃo seJu gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtḅigol aPol ḥimat. ¹⁵ Imaianan, gamito mai nəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito sunan ke məḥbike məḥbisab nakitinan am husuri. Namtoutaut hən namtḅigole ḥimat a tahw hən ḥibar gamito.”

* **23:8:** Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

16 Nəbərj ailoan ulumñan matmat siPol tosəsəlon hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eβis lan ale ikel uri mai aPol. 17 APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən bikel ur natsua mai atenan.” 18 Na esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən bikel mai gaiug.” 19 Nakomada etəgau navəlan ailoan aPol, elivi hən arbisor səbolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsa mai ginau?” 20 Isor vari ke, “NaJu gail ludamñ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəbesəhar aPol vi pan van hən nəSanhitrin hən ləβisəβ nakitinan am husuri, be loğəğaras. 21 Sagedəlom galito. Lalumñan lotosəbur səhor 40 losusuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vəbar ləβigol aPol bimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəβidamñ hən nəsa lotousi.” 22 Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

23 Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsaran lotovi 200 hən ləβevi Sisarea len namityal toməlapat daməŋ len mariug. 24 Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

25 Itos naləbulat maiegai ke:

26 Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi. 27 NaJu gail

lutah gat ategai hæn læbīvabuni. Nəbōŋ notosaβi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail nam-tuvan hæni ale nulav kuvi dan galito. ²⁸ Husur ke notoke neləboi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hæn nəSanhitrin salito. ²⁹ Nusabi ke lotokot hæni husur na-sor-ħalħal-an hæn nalo salito, be nəmatan o naim bəbaŋis sanor hæn nəsa lotoke togole. ³⁰ Nəbōŋ notosəsəloŋ hæni ke tokad na-sor-utaut-an hæn læbemədas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hæn gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris. ³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal. ³³ Nəbōŋ lotobar naut a Sisarea lulav naləbulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale lorin aPol len navəlan. ³⁴ Nəbōŋ aFeliks tovrurŋ naləbulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəbōŋ tosəsəloŋ hæni ke tovi uleSilisia, ³⁵ ike, “Dereh nikot hæn gaiug nəbōŋ alat lotosor tas gaiug læbībar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hæn aPol len nabiltiim siHerot, gai toum hæni tia sutuai.†

24

aPol len nakotan siFeliks

¹ Len nəbōŋ torim tohusur enan, abiltihai tutu-mav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a mō seJu mai avan sua, nahəsən aTertullus tovi uluŋan

† 23:35: Naim enan, aHerot toyalyal eum hæni.

tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsə lotoke likot hən a Pol sile. ² Nəbən lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuḅat sor tas aPol, ike, “AFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam̄ hən nautautan namtohəhaṽur hən natəmat topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³ Akis len naut p̄isi namtosipa hən nəsə gotogole, aFeliks gotoyalyal. ⁴ Nomətahun nəbigol gəḅivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəlon̄ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi ulum̄an namədasian togol nə-b̄al-mətahuni-an len naJu p̄isi len navile a pan kavkav. Eil a m̄o hən naluṽoh lotosab,* lotohusur ahai p̄usan ta Nasaret.* ⁶⁻⁸ Ategai igol risi hən tomədəs naim siGot hən tob̄in̄ḅin̄al len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəbən̄ gəḅeusi, dereh gisabi ke, natit p̄isi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei luḅon mai aTertulus, luke nəsə tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Nəbən̄ agavna totinuh van hən aPol hən ḅisor, aPol ikel maii ke, “AFeliks aGavna, noləboii ke,

* **24:5:** Nalo siRom idam̄ hən nalotuan galevis ḅai. Tertulus ike naḅisal siYesu Nasuḅ sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naḅisal siNasuḅ aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam̄ həni husur ep̄itp̄itoṽ hən nalotuan seJu gail. * **24:5:** Mat

2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: Namtuke namtikot həni len nalo sinamito 7 be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaḅan san. 8Beti ikel mai ginamito hən namtḅegəm hən gaiug.

len nasihau tosoḅur gotopəpəhun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienan nohəhaḅur hən nəḅisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin. ¹¹ Sədaŋ hən gəḅisabi ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəḅilotu. ¹² Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsabi ke notosor ḅalḅal mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarŋabuan len naluḅoh len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nəḅonḅonan seJu ideh o len naut ideh len nabiltivile. ¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas ləḅəḅusan nakitinan hən nəsa lotokele. ¹⁴ Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naḅisal siNasuḅ alategai lotoke tosab. Nodəlom natit ḅisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. ¹⁵ Sumān nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot ḅigol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsānor.* ¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan ḅisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḅur notəlmam hən nəḅeviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotomīdol ale hən nəḅetutumav. ¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusab ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluḅoh, səkad nadədarŋabuan ideh.† ¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləḅeləboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləḅitoh gegai len nəhoḿ. ²⁰ Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosabi len ginau nəboŋ notoil len nəhon

* 24:15: Dan 12.2 † 24:18: Hən naves 17-18, Uman 21.17-28

nəSanhitrin salito! ²¹ Sunñan ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nañonñonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

²² Beti aFeliks toləboi masuŵ hən Naŋisal siNasub, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada bəgəmai, neriŋ na-sor-sabi-an sagw husur gaiug.” ²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be teriŋi hən biyaryar kəkereh, ale tidam hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hən aPol bəgəm həni ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo. ²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh bike, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot bikot hən nəvanuan piisi. Nəboŋ tokəmaianan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəbisab nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəbəgəmai.” ²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol bilav nəvat maii hən bimakuv, episul vəha-sobsobur həni hən bəgəm hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonon aPor-sius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhaŵur həni, eriŋ aPol totoh tin len naim bəbaŋis.

25

APol eusi ke aSisa tikot həni

¹ Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus eriŋ naut a Sisarea vi məhat

* **24:21:** Uman 23.6

vi Jerusalem. ² Len naut enan aḅiltihai tutu-mav gail mai alat lotoil a m̃o seJu gail, lukel uri mai aFestus n̄sa lotoke aPol togol tosa. Ale loḅiri ke, ³ ḅike l̄beh̄haṽur h̄ani, tilav aPol ḡam vi Jerusalem. (Lusor utaut h̄ani tia ke ligol aPol timat len naḅisal.) ⁴ AFestus isor var galit ke, “Namtot̄ogau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei. ⁵ Imaienan, alat lotoil a m̃o h̄an gamito, litah mai ginau. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur n̄sa togol tosa len nakotan sagw ei.”

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len n̄mariboḅ sas̄hor tom̄əlv̄tor o tos̄əḅavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han eb̄tah len nakotan ale ike les̄əhar aPol ḡamai. ⁷ N̄boḅ aPol toḡamai ton̄oḅ, naJu gail lotoḡam a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur n̄sa lotoke aPol togol tosa avil lod̄ədas l̄əḅ̄v̄usan s̄əhoti ke toyi kitinan. ⁸ APol isor vi tarh̄ət san gabag ke, “N̄sagol natideh tob̄ur kotov nalo seJu gail, tom̄ədas naim siGot o tom̄ədas aSisa.” ⁹ Be husur aFestus toke tigol naJu gail leh̄əhaṽur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem h̄an n̄ḅikot h̄an gaiug ei sil natgalegai a?” ¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a m̃o len n̄hai b̄ətb̄ətah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor h̄an n̄ḅikot lan. Gaiug gol̄əboi buni tia ke n̄sagol natideh tosab van h̄an naJu gail. ¹¹ N̄ḅigol natideh tosa, tonor h̄an n̄ḅimat sile, asike nugam dan n̄matan enan, avil n̄sa naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike ḅekitin, s̄əkad avan ideh tol̄əboi ḅeriḅ ginau len nav̄əlalito. Nous ke aSisa teb̄ətah len nakotan sagw.” ¹² Beti n̄boḅ aFestus

tosor husur natenan mai esan gail lotokad nami-tisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan sam̄, ale dereh givan hən aSisa.”

A Festus isor husur aPol mai aAkrippa aKiŋ

¹³ Nəboŋ nəmariboŋ galevis tovan, aAkrippa aKiŋ* mai aPernis tovi aŵavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arbıke, “Ivoi,” ale arbələlav mai aFestus. ¹⁴ Arutoh ei nəmariboŋ isoḅur ale len natoħan səlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai aKiŋ, ike, “Ikad avan sua aFeliks toriŋi len naim bəbaŋis gegai. ¹⁵ Ale nəboŋ nototoħ len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a m̄o seJu gail, lukel mai ginau nəsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisab̄ səhoti ke timaspanis. ¹⁶ Nukel mai galit ke, savi naŵide silat aRom hən ləḅeriŋ avan ideh len navəlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad naḅonḅonan mai alat lotosor tasi hən ḅisor vi tarhət san gabag. ¹⁷ Imaienan nəboŋ lotogəm ḅon gegai, nəsavəlo be pelan han ŋai nobətah len nakotan, ale nukele ke lesəhar aPol gəmai. ¹⁸ Nəboŋ alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa hum noto-vatvat viri. ¹⁹ Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahəsan aYesu, aPol toke tomaur. ²⁰ Husur nəsaləḅoii ke timabe hən nəḅeḅusḅus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke ḅehəhaḅur m̄au ke tevi Jerusalem hən ḅikot ei sil na-sor-tastasi-an gale-nan. ²¹ Avil nəboŋ aPol tous ke titoh vir nakotan

* **25:13:** AHerot Akrippa egai evi anatun aHerot Akrippa togol aJemes aŵan aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

seSisa, nukele ke letəgau gati vir nəbesəvati van hən aSisa.” ²² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nuke nesəsəlon hən atenan.” AFestus ike, “Pelan beti gesəsəlon həni.”

APol len nəhon aAkrippa

²³ Na pelan han aAkrippa mai aPernis arogəm len nəvivan totibau hən arɓipət gəlar məhat, aroβis len narum̃ hən nəβonβonan. Nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele ke lesəhar aPol gəmai. ²⁴ Ale aFestus ike, “Akrippa aKiŋ mai galit lototoh mai ginamito, mətoris ategai. NaJu gail p̃isi lous taltal hən ginau len naut a Jerusalem mai gegai həni, lukai ke sanor hən ɓimaur am. ²⁵ Nəsəsəβi ke togol natideh hən ɓimat sile. Ale nəβoŋ toke tivan hən aSisa, noriŋi ke nesəvati van. ²⁶ Avil nəsaləboii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a m̃o len nəhomit p̃isi, mai gaiug m̃au Akrippa aKiŋ. Nəβoŋ namtβeus nau-sian gail van həni hum ma nəβisəβ natideh hən nəβitos gati. ²⁷ Husur len nənauan sagw sanor savoi hən nəbesəvat avan ideh notobaŋis gati van, be na-tos-gati-an hən nəsa togol tosa eβuer.”

26

APol isor mai aAkrippa

¹ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Gisor m̃os gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hən navəlan, etuβat sor vi tarhət san gabag ke, ² “Len nəhom̃ daməŋai, nohəhaʋur hən nəβisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa naJu gail lotokel ke notogol tosa.

³ Nohəhaʿur husur gaiug, aAkrippa aKiŋ, goləboi naʿvide ʒisi mai na-sor-ħalħal-an seJu gail. Ima-
genan noŋir gaiug ke, gesəsəlonĵ mədau vir ginau.
⁴ NaJu ʒisi loləboi naʿvide hən nəmauran sagw
nəboŋ notokəkereh vəbar daməŋai, len natubatan
len nəmauran sagw nəboŋ nototoh mai nəvanuan
sagw gail, ale len naut a Jerusalem. ⁵ Galit ləbıke
ləbıkel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale
naFarisi gail ludaŋ hən ləbəhusur ʒis naʿvide hən
nalotuan seJu gail.* ⁶ Daməŋai noil len nakotan
husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel
gati mai atəmadat ta sutuai. ⁷ Na-kel-gati-an enan,
nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh,
ale ludaŋ len nalotuan van hən aGot tabtab məsi.
Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən
ginau, aKiŋ. ⁸ Imab mətsaləboi mətbedəlomi ke
aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan?
⁹ A məo ginau am nunau ke nimasgol natit tisobur
hən nəbemədas nahəsən aYesu ta Nasaret. ¹⁰ Ale
len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai
tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale
nokəköl gat alat siGot len naim bəbaŋis, ale len
nakotan nudamĵ hən nəmatan hum nəpanismen sal-
ito. ¹¹ Len naim nabonħonan ʒisi seJu nupansəm
galito vəha-sobsobur, nohisi ke galit ideh ləbisor
mədas nahəsən aYesu. Nəlogw epəŋas galit hum
notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van
vəbar nabiltivile gail a tut.*

*APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)*

* **26:5:** Uman 23.6; Flp 3.5 * **26:11:** Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

12 “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədaŋan seǂiltihai tutumav gail ale nukad nalobulat hən nə-dam-həni-an salito. 13 AKiŋ, len natuǂlial, nəboŋ notohusur naǂisal, noris namial togəm len nəmav tomial səhor namityal, tomias ginau mai alat lotoyar mai ginau. 14 Ginamit ǂisi namtuteh len tan, beti nosəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan selpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboŋ gotomətahun ginau, gaiug səǂomǂ gosənah hun nabuluk tosəvat nəhai tokan, amahean toturi həni hən ǂiyar ǂinor.’ 15 Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasuǂ?’ Ale Nasuǂ ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau!’ 16 Be gile məhat, geil len nariemǂ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəǂitabtabuh len gaiug hən gəǂevi vanuan nauman sagw, ale hən gəǂikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəǂevisi hən gaiug lan. 17 Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan samǂ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai. 18 Nosəvat gaiug van hən galit hən gəǂesəŋav hən namətalito ale hən gəǂipair hən galit dan nəmargobut van hən namial, dan nədaŋan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləǂikad naruǂatian dan nəsaan, ale hən ləǂikad namilelit len alat lotoveveu husur nadəlomian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

19 “Imaienan, aAkrrippa aKiŋ, nosəsəloŋ husur atenan togəm len nəmav, ale nugol nəsa tokele.

20 Nukel ur mai nəvanuan ǂisi ke, lipair dan nəsaan

salit van hæn aGot, ale nêsa lëbîgole timasnor hæn nêpairan dan nêsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metêkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hæn alat lêsavi Ju, nukel uri mai galit am.* ²¹ Husur natenan, naJu gail lutah gat ginau len naholêvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. ²² Vêbar damêjai aGot evi tarhêt sagw. Ale noil gegai, nukel ur nêsa notorisi mai nêvanuan kêmas gail mai nêvanuan gail lotoyalyal. Nêsa notokele êpitoŵ ŋai hæn nêsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi. ²³ Luke aKристо, aGot totabtabhuh lan, telêjon tisa, ale husur ke tevi nametêkav hæn na-le-mêhat-an dan nêmatan, tikel ur namial mai nêvanuan sidat gail mai alat lêsavi Ju!”*

APol eus aAkrippa hæn bîkad nadêlomian

²⁴ Nêboŋ aPol tosor vi tarhêt san gabag sal aFestus isor habat kêkol hêni ke, “Pol govinu! Nabîltilêboi-sêhoti-an sam̄ igol ke gotovinvinu!” ²⁵ Be aPol ike, “Nêsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nênauan tovoi. ²⁶ AKiŋ elêboi natgalenan tia, husur enan nolêboi nêbêkêmaienan maii. Nunau lêboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan lêsavisi hum lotosusuah be lovisi p̄arpar. ²⁷ Akrippa aKiŋ, godêlom nêsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Nolêboii ke gotodêlomi.” ²⁸ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal tomîdol maiegai, gunau ke gotolêboi gêbîgol ke nêbegêam vi Kristen a?” ²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal tomîdol o tobêlav,

* **26:20:** Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8
15.20; Isa 42.6, 49.6

* **26:23:** 1Kor

savi gaiug ŋai be galit p̄isi am lotosəsəlon ɥən ginau daməŋai, legəm suŋan ginau! Avil natsen galegai ebuer.”

³⁰ Beti aKiŋ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit p̄isi lule məhat. ³¹ Nəboŋ lotoriŋ narum̄ enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor ɥən b̄imat o b̄itoh len naim bəbaŋis.” ³² AAKrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27

APol iwol vi Rom

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtbiwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsan aJulius, tovi gai sua len Nabiltiluʋoh Nasoltia SeSisa. ² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke biwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuʋat wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. ³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi ɥən aPol, idam̄ ɥən ke aPol b̄ivahut van ɥən nabubur san gail ɥən ləbəkətkəta təban. ⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan eʋuv gol ginamito. ⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonon, namtubar naut a Mira a Lisia. ⁶ Len naut enan nasenturion isab̄ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. ⁷ Len nəmariboŋ isoʋur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idan ɥən masuʋ. Pəpadaŋ ɥən naut a Knitus nəlan eʋuv gol nəgaman sinamito

ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salmone. ⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idan vəbar naut sua nahəsan tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadan hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmariboŋ isoḅur ivan tia, ale nətəs isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbaŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel nalələgauan mai galit ¹⁰ ke, “Lalumān, noris ke dereh nawolan egai tidan habat ale natit tisoḅur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisoḅur am.” ¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuṽ hən nəsa aPol tokele, esəsəloŋ hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai. ¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtḅitoh lan len nahəbati naut susus, isoḅur len galit pisi luke namtiwol dani hən hum ma namtḅibar naut a Finiks hən namtḅitoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsauswes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan toṽuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləḅibar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotuḅat wol tukot pəpadan hən naholoul a Krit. ¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsan aNotis, eṽuv idan tukot len naholoul a Krit gəmai. ¹⁵ Husur nəlan iṽas nəwag wol gol ke edədas ḅiwol len nəlan topat gol nəhon maienan, namtupair, sarmar mai nəlan. ¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsan a Kauta, namtoləboi namtḅeliv natuhḅot vi məhat

* **27:9:** Nəboŋ hən Nabəbaŋan evi nəboŋ totibau seju gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən ḅəbəbaŋ hən nəsaban mai nəsaan seju gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətəs isa masuṽ hən nawolan.

len nēwag wol, naut kēmas ke todaŋ, ale nam-tubaŋis gati. ¹⁷ Nēboŋ tovi mēhat tonon, lopis garu hēn nēwag wol hēn nabiltihau hēn asike bīmaŋul. Beti husur lomētahw ke likos len nasēhau a Sirtis, lubar hēn nēlai tovi aga, ale nētas isar hēn galito, nēwag wol igam mēdau. ¹⁸ Nētas ekur habat hēn ginamito gol ke pelan han lotuŋat bubulan nēkako len tas. ¹⁹ Ale len nēmariboŋ totor han lubar hēn nahudhutit hēn nēwag len tas hēn navēlalit ŋai hēn lēbīmaur. ²⁰ Len nēmariboŋ isoŋur namityal mai namēso gail lēsavisi. Nēlan paru iŋas habat hēn ginamito van gol ke namtsadēlomi am ke namtbīmaur.

²¹ Nēboŋ ebēlav lēsēhan, beti aPol ile mēhat, ikel mai galit ke, “Lalumān, ivoi mētāsēsēlon hēn nalēlēgauan sagw. Asike mētawol dan naut a Krit, natit gail hēn nēwag asike lētēmaŋulŋul, asike lētēmasig. ²² Be nukel mai gamit ke, ivoi mētētēgau gat nēlōmito husur nēmauran samito asike imasig, nēwag wol ŋai dereh timasig. ²³ AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil tēban ginau ²⁴ ike, ‘Sagemētahw Pol. Dereh gimaur, geil māu len nakotan seSisa, ale aGot eviol hēni mai gaiug tia hēn nēmauran salit pīsi lotosah len nēwag wol mai gaiug.’ ²⁵ Imagenan, lalumān, mētelēŋon tivoi am len nēlōmito husur nukad nadēlōmian len aGot ke dereh tesumān nēsa tokele mai ginau. ²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

²⁷ Nēboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nēboŋ nētas tosar hēn ginamit tukot len Nētas Atria, tuŋloh len mariug alat lotoum len nēwag wol lunau ke lusal gēm pēpadaŋ hēn naut ideh. ²⁸ Lugol

ris nəsarehan hən nətəs, sabi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətəs, sabi ke namita han tovi 27. ²⁹ Lomətahw ke hum ma namtbikos len nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti lursor tuv vir nalennəyal bəgəmai. ³⁰ Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale loriŋ natuhbot vi pan gəras ke libar hən naga gail dan nəmashuwag. ³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləbitoh len nəwag wol, asike mətələboi mət̃bimakuv dan nəmatan.” ³² Beti nasoltia gail luta kotov nəhau totah gat natuhbot, gol ke isal.

³³ Pəpadaŋ hən naut bilan aPol enjir galit p̃isi ke lihan, ike, “Daməŋ nəmariboŋ evi 14 mət̃toth van mət̃səhan, ale nəhanan samit eḅuer. ³⁴ Imaienan, ivoi ke mitihan natidəh hən bəvi tarhət samito. Mitimasgole hən mət̃bimaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig.”

³⁵ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, len nəholit p̃isi ilav nabəta, esipa len aGot, eḅur nabəta ale etuḅat hani. ³⁶ Galit p̃isi loləŋon ivoi am len nəlolito ale luhan. ³⁷ (Ginamit p̃isi len nəwag wol enan namtovi 276.) ³⁸ Nəboŋ lotohanukub tonəŋ, lobubulan nawit len tas hən biŋol nəwag wol bəmələla.

Nəwag wol ikos, imaḅulḅul

³⁹ Nəboŋ naut tolan, ləsaris ləboi naut be lokəta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan o ledədasi. ⁴⁰ Nə luta kəkotov nəhau hən naga gail hən ləbipat butitas. Nəboŋ lotogol nauman

† 27:28: Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hən namita eru.

en sal, lusah ruḅat nəhau gail lotopis gat nəṵos wolwol gəlaru həni. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən nəlan ḅeṽuvi, ale luwol vahut bitas. ⁴¹ Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədas ḅerus be nəbilitas iṽas nəbathuwag van van vəmaṽulṽul. ⁴² Nasoltia gail lusor utaut hən ləḅigol alat lotobaṽis gat galito limat hən asike ləḅegəgar yav. ⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran lemələh len tas a ṽo, gəgar vahut. ⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lithat gat nətarhai, ideh lithat gat nahudhuwag. Imagenan galit pisi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboṽ namttovahut namtusabi ke nahəsən naholoul enan evi Malta. ² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoi habat hən ginamito. Lotuṽ nəhab, ale lukel nahəhaṽuran salito mai ginamito. ³ APol itariv nəhab galevis, be nəboṽ toriṽi len nəhab, nəṽmat sua, nəvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navəlan. ⁴ Nəboṽ alat a Malta lotoris nəṽmat totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi nauluṽan togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhaṽut sidato, aNoran†, asike idanṽ ke timaur am.” ⁵ Be aPol ekur kuv nəṽmat vi lan nəhab ale aPol imaur sal. ⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav sobuer. Natideh savisi

* **28:3:** Nəvaipa evi nəṽmat tosa, nəboṽ ḅihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahəsən nagot tovi pəhaṽut sua silat a Kris.

hæni. Ale logægél hæn nænauan salito, lotuþat ke ke evi nagot sua.*

⁷ Pəpadaŋ hæn naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hæn naholoul, nahəsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor. ⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsaḥ. İpat len nəmel, epud mai eþirþir. APol ivan hæni, isor tuŧ. Nəboŋ tononŋ eriŋ navəlan gəlar lan ale imaur. ⁹ Husur natenan, galit þisi len naholoul lotoməsaḥ, logəm hæn aPol ale lumaur. ¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toy-alyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hæn namtþiwol vi lau, lousan natit þisi þevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enaŋ len nahəbati naut susus. İkad Naməlav Larmiŧan† tovi naməlauah han. ¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor. ¹³ Beti namtorinŋ naut enan namtubar naut a Rekiu. Pelan han nəlan len nəsaütwes etəvah, namtorinŋ naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli. ¹⁴ Len naut enan namtusəḥ nəvanuan nadəlomian lotous ginamit hæn namtþitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian gail ei lotosəsəlon hæni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket

* **28:6:** Uman 14.11 † **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a mo salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks

siAppius mai Naim N̄av̄ŋav Itor[§] hən ləbēbubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nələn, ale esipa vi təban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam̄ hən aPol bitoh səbōn len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol hənī.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoil a m̄o gəmai. Nəboŋ lotobonbōn ikel mai galit ke, “Lalum̄an, aṽagw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədas nəvanuan sidat gail mai naṽide setəmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale loriŋ ginau len navəlan alat a Rom. ¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke leriŋ ginau nivan husur ləsəsāb natideh tonor hən nəbimat. ¹⁹ Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən nəbikot hən nəvanuan sagw gail sile.* ²⁰ Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

²¹ Ale lusor vari ke, “Namtsəlav nalobulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug.

²² Be namtuke namtesəsəlōŋ hən nənauan sam̄ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut p̄isi lusor tas naluṽoh egaii hən nalotuan totile.”

§ **28:15:** Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim N̄av̄ŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom. * **28:19:** Uman 25.11

²³ Lorin gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḅur logəm vi lan naim totoh lan. Tubat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihabəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləḅegəgel hən nənauan salit husur aYesu. ²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəłomi. ²⁵ Husur nənauan salit sasua, lotuḅat riŋ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah, ²⁶ ke,

“Givan hən nəvanuan galegai, gike,
 “Len nəsəsəłoŋan samito, dereh mətesəsəłoŋ
 be asike mətosəsəłoŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nəkətaan samito, dereh mətekəta
 be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”

²⁷ Husur nəkadun alategai egəm ṽonṽon,
 pəpadaŋ nədariŋalit eḅulḅulol,
 ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit təsəsəłoŋ hən nəsa notokele,
 nəłolit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətagol galit lətəmaur.’*

²⁸⁻²⁹ “Ale ginau nuke məteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəłoŋ balai!”* **

* **28:27:** Isa 6.9-10; Luk 8.10 * **28:28-29:** Psa 67.3; Luk 3.6

** **28:28-29:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 29 Nəboŋ tokel nasoruan enan tonon, naJu gail luvan, lusor ḅalḅal habat mai galit gabag.

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhaʋur hən nəvanuan ʃisi lotogəm həni. ³¹ Ikel ur natohan pipihabəlan aGot, eʃusan husur Nasuḅ aYesu Kristo len na-il-ḅuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd